
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

17. évfolyam 12. szám

2008. december

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Haraszi Pálné:** Az IFLA-HUN. A magyar és a magyarul értő könyvtárosok és információs szakemberek határokon átívelő levelezőlistája 3
A Debreceni Egyetem Informatikai Kara Könyvtárinformatikai Tanszéke által 2008. augusztus 26-án Debrecenben szervezett „Könyvtári kerekasztal” állásfoglalása 11

Fórum

- Balogh András:** Reflexiók Varga Csaba interjújára, de még inkább könyvére 14

Műhelykérdések

- Egervári Dóra:** Az információs lavina sodrásában. Vizsgálat a hallgatói információszerezésről 24
Istók Anna: Hogyan lehet hasznosítani egy egyszerű könyvtárhasználati kérdőív eredményeit a gyakorlatban? 33
Fóthy Zsuzsanna: Tájékoztatás a gyakorlatban, avagy a gyors információtól az irodalomkutatásig 37
Bartók Györgyi: „...az ember javára próbálok lenni, tenni”. Újabb beszélgetés Reményik Lászlóval 41

Konferenciák

- Tircsné Propper Valéria:** Hargita megye kistérségi ellátása. Könyvtári konferencia Csíkszeredában 45

Perszonália

- Fonyó Istvánné:** Vásárhelyi Pál (1938–2008) 49
Gyóri Erzsébet: Gerő Éva (1955–2008) 50

Könyv

- Poprády Géza:** Egy különös helytörténeti könyvről 51
Mezey László Miklós: A szentesi díszpolgárok életrajzai 54
Csűrös Miklós, Tóth Andrea: A „Kettős kötődésű emberek” antológiája 56

From the contents

Katalin Haraszti: IFLA-HUN – an electronic discussion list of Hungarian and Hungarian speaking library and information professionals (3);
András Balogh: Reflections on the interview with Csaba Varga (in the issue 2008/9) (14);
Dóra Egervári: A survey on the information acquisition habits of the students of the Pécs University (24)

Cikkeink szerzői

Balogh András, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi könyvtárának munkatársa; *Csűrös Miklós*, irodalomtörténész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanára; *Egervári Dóra*, egyetemi hallgató; *Fonyó Istvánné*, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár főigazgatója, *Fóthy Zsuzsanna*, a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ munkatársa; *Győri Erzsébet*, a Könyvtári Intézet ny. igazgatója; *Haraszti Pálné*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője, az IFLA-HUN moderátora; *Istók Anna*, a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ munkatársa; *Poprády Géza*, az Országos Széchényi Könyvtár ny. főigazgatója; *Tircsné Propper Valéria*, az egri Eszterházy Károly Főiskola Központi Könyvtárának igazgatója; *Tóth Andrea*, a Könyvtári Intézet munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Oktatási és Kulturális Minisztérium

Nemzeti Kulturális Alap

OKM

nka

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 forint. Egy szám ára 400 forint

HU-ISSN 1216-6804

Haraszi Pálné

Az IFLA-HUN

A magyar és a magyarul értő könyvtárosok és információs szakemberek határokon átívelő levelezőlistája

Előzmények

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) civil szervezetként kulturális diplomáciai tevékenységet is folytat, részben központosítottan, részben pedig tagszervezetein keresztül.¹

Az MKE partnerszervezetei nemzetközi szinten az IFLA és az EBLIDA, ahová az egyesületet tagsági viszony is fűzi. Más nemzeti egyesületekkel az MKE bilaterális kapcsolatokat ápol.

A kétoldalú kapcsolattartás másik, speciális formája alakult ki **a szomszédos országokbeli magyar könyvtárosok** önszerveződése folytán létrehozott szakmai társulásokkal: a hajdani Jugoszláviában 1998-ban megalakult Kapocs Csoporttal, a romániai, az ukrainai és a szlovákiai magyar könyvtáros egyesületekkel. A szórványlétből eredően Horvátországban, Szlovéniában és Ausztriában sem jött létre még az előzőekhez hasonló társulás, az ottani magyar kollégákkal egyénileg valósul meg a kapcsolattartás.

Az MKE határon túli magyar kapcsolatainak új fejezete nyílt a 2004. évi **Magyar Könyvtárosok Világtalálkozója** keretében tartott kerekasztal-beszélgetés nyomán – ami az első „könyvtáros MÁÉRT”²-nek is nevezhető. A kerekasztal-beszélgetéskor kinyilvánított közös igényeknek megfelelően az MKE elnöksége és tagszervezetei még azon az őszön stratégiai és kétéves cselekvési programot dolgoztak ki, a határon túli könyvtáros-egyesületek véleményének figyelembevételével.

A program lényegi elemei:

- magyar kollégáink magyarországi szakmai rendezvényeken való részvételének elősegítése;
- regionális konferenciák országhatár közelében történő szervezése;
- magyar nyelvű közösségek anyanyelvű könyvekkel való ellátása, különös tekintettel a szórványban élőkre;

- a határon túli könyvtáros-szervezetek bevonása az MKE rendezvények szervezési fázisába;
- szaknyelvi fejlesztő és kommunikációs képzésben való részvétel támogatása;
- levelező lista létrehozása.

Ez az írás abból a célból készült, hogy **a magyar–magyar levelezőlista** létrehozásának menetéről, egyéves működésének tapasztalatairól áttekintést adjon.

Elvek és gyakorlat

A 2004-es világtalálkozón határoztuk el, hogy állandó fórumot teremtünk a magyar–magyar szakmai eszmecserének, és a kerekasztal-beszélgetés egyik fő tanulságaként ismertük fel, hogy a magyar nyelv szaknyelvi szerepének milyen nagy a jelentősége a határon túli kollégáinkkal való kapcsolattartásban.

A kétéves cselekvési program kidolgozásakor fogalmazódott meg, hogy az állandó fórum **elektronikus levelezőlista** formájában valósuljon meg.

A fórumteremtési célt nem azonnal értük el. Első, kézzelfogható eredménynek azt az együttműködési megállapodást tekinthetjük, amelyet az MKE 2006. évi kecskeméti vándorgyűlésén írt alá Bakos Klára, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, Hajnal Jenő, a(z akkor szerbia-montenegrói) Kapocs Csoport koordinátora, Kiss Jenő, a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöke, Halász Péter elnök megbízásából Bereck Zsuzsanna, a Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Egyesülete részéről, Horváthné Somogyi Ilona, az Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöke, Répási Ildikó, a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárosok Információs Egyesülete elnöke.

E megállapodásban a felek kinyilvánították, hogy

- kidolgozzák egy közös levelezőrendszer koncepcióját,
- megkeresik a folyamatos üzemeltetéshez szükséges intézményi és személyi háttérrel 2006 szeptember végéig.

Itt rá kell mutassak arra az axiómára, amely szerint „jelentős nemzetközi szervezet sem működhet hatékonyan magyar munkaerő nélkül”. Az IFLA sem kivétel ez alól a törvényszerűség alól. A mi „hágai emberünk” Sophie Felföldi volt, aki az IFLA webmenedzsereként dolgozott. Azonnal átlátta a lista jelentőségét, szívvel-lélekkel-ésszel támogatta a megvalósítást. „Súgott”, hogy mikor és kihez forduljunk a szándékunk bejelentésével, milyen hatásos érveket terjesszünk elő. Ő volt az is, aki a technikai háttérrel megteremtette a lista indításához.

2006 végén eredményes tárgyalást folytattunk az IFLA akkori elnökével, a Budapestre látogató Alex Byrne-vel³, aki 2007 tavaszán elfogadtatta az IFLA igazgatótanácsával az MKE – mint IFLA-tagszervezet – levelezőlista létesítésére bejelentett szándékát.

Jogosan merülhet fel a kérdés: mire vártunk és miért az IFLA-hoz, a könyvtáros egyesületek nemzetközi csúcsszervéhez fordultunk megoldásért?

Több oka is volt ennek; ezek részben szakmai, részben politikai természetűek. A szakmai okok között a legfontosabb, hogy – az IFLA céljaihoz igazodva – **a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, mint mentor az IFLA GLAD** programja kereté-

ben – más szóval az IFLA védernyője alatt – hatékony támogatást nyújthat a szomszédos országokban működő, magyar könyvtárosokat tömörítő szervezeteknek. További célok az IFLA kiáltványainak magyar szaknyelven való megismertetése és alkalmazása, valamint lehetőség szerint új IFLA-tagok toborzása. A már történelmeként megélt nyolcvanévnnyi trianoni elszakítottság és a szomszédos országokban tapasztalható politikai érzékenység okán pedig fontos volt azt elérni, hogy ne budapesti székhellyel létesüljön az együttműködés technikai központja, hanem az IFLA franciaországi szerverén.

Erős bizalom kellett a lista-névkataszter alapjainak a lerakásához is. A megállapodás értelmében minden együttműködő szervezettől elkértük tagságuk e-mail címét. Itt emlékeztetnék arra a hasonló jelenségre, amikor a magyarigazolványok kiváltásánál összeállított „jegyzékek” eleinte félelmet keltek, a súlyos történelmi tapasztalatok okán.

Az MKE határon túli magyar társszervezeteinek meg kellett győzniük tagságukat arról, hogy adataik (nevük és e-mail címük) adatbázisba szervezése veszélytelen.

Az adatokat az MKE elnökségnek küldték meg, innen továbbítottuk az IFLA webmenedzseréhez. Erre az előzetes adatfeltöltésre azért volt szükség, hogy érdemi nagyságú kört lehessen elérni kezdetben is. Az IFLA-HUN – egyébként több más IFLA-listához hasonlóan – ún. zárt lista, jelentkezéssel lehet csatlakozni a <http://infoserv.inist.fr/wwwsympa.fcgi/info/ifla-hun> címen.

2007 tavaszán és kora nyarán már olyan készütségi fokon álltak a működtetési feltételek, hogy a lista indítását szakmai rendezvényeken is bejelentettük, így például az IKSZ Csongrádon megrendezett Kárpát-medencei Magyar Könyvtárosok konferenciáján, majd az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének éves gyűlésén, Szombathelyen.

2007. július 12-én, az MKE Szegeden tartott vándorgyűlése alatt megindult a határokon átívelő információáramlás, IFLA-HUN néven bejegyezve.

Az IFLA-HUN jellemzői

Ha a *lista nyelvi hatókörét* nézzük, azt látjuk, hogy az eredeti céloknak megfelelően a lista célcsoportjai a

- kárpát-medencei magyar könyvtárosok,
- Európa további országainak magyar vagy magyarul értő könyvtárosai,
- a világ többi országában élő magyar, magyarul értő (esetleg már csak angolul író-olvasó) könyvtárosok, információs szakemberek, kultúrákövetítők, akik: magyar anyanyelvűek vagy magyarul értők, (esetleg átmenetileg) külföldön dolgozók, tartozhatnak a magyar emigránsok első vagy második generációjához, lehetnek „disszidensek”, avagy Magyarországon végzett külföldiek és utoljára, de nem utolsó sorban a magyar kultúrával és könyvtáros társadalommal együttműködők és rokonszenvezők (pl. hungarológusok).

Az IFLA-HUN kétnyelvű, magyar és angol kommunikációs nyelvű levelezőlista. Egy nyelvű listák csak azok lehetnek, amelyeket az IFLA hivatalos nyelvei egyikén indítanak. (A magyar még nem az.) Ezért az IFLA-HUN hivatalosan is

kétnyelvű. Tekintettel vagyunk a már csak angolul értőkre és az IFLA „érzékenysége” is. Aki hozzánk angol vagy más nyelvű üzenettel fordul, azzal is felvesszük a kapcsolatot.

Az IFLA-HUN nem továbbíthat csatolt fájlokat. Aki a listára üzenetet, levelet kíván küldeni, az az *ifla-hun@infoserv.inist.fr* cím beírása után minden közzétételét a szövegtestbe kell hogy elhelyezze.

A jelenleg működő 62 IFLA levelezőlista egyike vagyunk. A többi lista főként tematikus, így például működik helyismerettel, szerzői jogokkal, információs technológiákkal, gyűjteményszervezéssel, katalogizálással stb. foglalkozó lista. Mellettük helye van a könyvtártípusonként csoportot képző vagy speciális célú (pl. álláshirdetéseket közlő) listáknak.

Felfogható úgy is, hogy az IFLA-HUN is tematikus lista: hiszen kinyilvánítottuk, hogy **célunk a magyar kultúra terjesztése világszerte, a könyvtárosok és az információs szakemberek rendelkezésére álló eszközökkel.**

Amikor a <http://infoserv.inist.fr/wwwsympa.fcgi/info/ifla-hun> linkre kattintunk, senkit ne lepjen meg, hogy az MKE elnöke által felkért moderátort tulajdonostársként és szerkesztőként is feltüntetve látja. A lista létesítésekor jelezte az akkori IFLA-webmenedzser, Sophie Felföldi, hogy tulajdonosként is természetes személyt kell megnevezni. Ez a többi listánál is így történik: ott is az adott IFLA-szervezet megbízottjának a nevét szerepeltetik. Valójában ez a fő kapcsolattartói státust jelzi.

Az IFLA-HUN lista résztvevőinek száma kezdettől fogva 480-500 között ingadozik. 2008. november 6-án 493 tagot számlálhattunk, a kézirat leadásakor pedig 508 tagunk van. Az összlétszámból kb. negyven fő szerbiai magyar könyvtáros, három horvátországi, kettő szlovéniai, hetvennél több a romániai, harminc a szlovákiai és kettő kárpátaljai. Közel félszáz a nyugat-európai vagy a tengerentúli levelező.

A magyarországi könyvtárosok közül az MKE tisztségviselői, az elnökség és a szervezetek vezetői mind tagjai a listának. Számos megyei könyvtár vezetője gyarapítja a sorainkat, bár tudható, hogy korántsem csak vezető könyvtárosoknak szóló fórum ez. Egyre többen lépnek be közkönyvtárakból, egyetemi, iskolai és szakkönyvtárakból is.

Az IFLA-HUN céljai

Céljaink között szerepel:

- a szakmai helyzet- és körkép bemutatása,
- az aktualitások közlése,
- a tervek, fejlesztések bejelentése,
- a trendek, tendenciák jelzése.

összegezve: KÖLCSÖNÖS TÁJÉKOZTATÁS.

Célunk az is, hogy

- inspiráljuk és bátorítsuk egymást,
- jelezhessük egymásnak a problémáinkat, az eredményeinket is,
- felmutathassuk az értékeinket,
- a tapasztalatainkat közkinccsé tegyük,

- kapcsolatot tartsunk.
összegezve: SZAKMAI KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS.

Célunk az is, hogy

- ápoljuk közös múltunkat, kulturális hagyományainkat,
- közös könyvtári kultúránk legyen, de eközben gazdagodjunk a szlovéniai, a horvátországi, a szerbiai, a romániai, az ukrainai, a szlovákiai és az ausztriai könyvtári kultúra értékeivel is.

összegezve: KÖZÖS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG ÁPOLÁSA,
GAZDAGODÁS MÁS KULTÚRÁK ÁLTAL

Célunk az is, hogy

- a magyar nyelvet ápoljuk és őrizzük,
- a magyar könyvtári szaknyelvet megismertessük azokkal is, akiknek nem adatott meg az anyanyelvi képzés kegyelme sem a szakmai alap-, sem a továbbképzésben.

összegezve: MAGYAR NYELVI KULTÚRA ÁPOLÁSA.

Működtetési tapasztalatok

Másik axióma, hogy a sikertörténetekről készült filmeknek mindig készül werkváltozata is. Ott aztán megmutatkoznak azok a bukfencek, amiket vetni kell, hogy megvalósuljon a Nagy Mű. Az IFLA-HUN levelezőlista minden megtervezett beharangozás (konferenciák, KATALIST, a potenciális tagoknak írt beköszöntő levél stb.) ellenére majdnem csúfos kudarccal indult.

Mi történt? A technika ördöge megmutatta, hogy számba kell venni őt is. Miközben a vándorgyűlés nyitónapján moderátorként kiküldtem az MKE beköszöntő levelét, nem tudtam, hogy az IFLA levelezőrendszere a tagok aznapra időzített „beélesített” felvételével egyszerre – de e levelet előzve – automatikus jelzést küld ki az új tagoknak. Az így megszólítottak közül számosan azonnal tiltakozni kezdtek az új köntösben jelentkező elektronikus szemét ellen.

A listatagok azóta másfélezernél több levelet és üzenetet fogalmaztak meg, küldtek el, és remélhetőleg olvastak és hasznosítottak – vagy csak örültek nekik.

A moderátor mellett – aki szeretne egyre inkább háttérbe vonulni – a lista aktív levelezői közé tartozik az MKE főtájkára, valamint a Könyvtári Intézet. Az MKE szervezetei még hallgatók, és nem beszédes e tekintetben az egyesület honlapja sem. Ugyancsak ritkán szólalnak meg – némi biztatás hatására – a határon túli magyar könyvtáros-egyesületek. Pedig a fórumért ők harcoltak legjobban...

A levelek tartalom szempontjából főként híradások, a másik nagyobb csoportot a szolgáltatások felkínálása jelenti. Egyedi problémafelvető kérdések is megjelentek már, kis számban ugyan, de jelzik, hogy az eredeti célkitűzés helyes volt, a bizalom kiépülőben van, az összekapcsolás lassan megvalósul.

Visszajelzések

Egy évnvi működés után körkérdéssel fordultam a lista tagjaihoz: mondjanak véleményt a fórum hasznosságáról. Számolva az általános időhiánnyal, azt kér-

tem, hogy akinek időhiány miatt nincs módjában kifejtteni a gondolatait, az osztályozza a hasznosságot a következőképpen:

1-essel, ha hasznos információt kapott a lista hírfolyamából,

2-essel, ha sikerült kapcsolatot teremtenie a feltett kérdése kapcsán.

Akik pedig úgy gondolják, hogy maguk is aktív részesei voltak a levelezésnek, vagy a jövőben azzá válnak, írjanak 3-ast.

Az ötszáz fős⁴ listától közel 10 százalékos visszajelzést kaptam. A számjeggyel válaszolók közül a legtöbben az 1-essel, csak kevesen a 3-assal, és számosan az 1-es+2-essel osztályozták a tapasztalataikat. Néhány 1,2,3-as válasz is érkezett.

A válaszaikat részletesen kifejtők közül a legjellegzetesebbeket idézem:

„Visszajelzésül a működtetőknek, azoknak, kik hittek az oldal létjogosultságában, hasznosságában és ragozhatnám, mert szeretném ha tudnák, tudnátok: érdemes volt.” (Felvidékről)

„Sok fontos információhoz jutottam az Önök tájékoztatása által.” (Délvidékről)

„...közelről és távolból behozza a szakma híreit, segít áttekinteni az eredményeket, haladási irányokat és történéseket. Nemegyszer érintkező területeken működő szakembereknek is érdemes őket tovább küldeni tehermentesít bennünket és orientál...” (Magyarországról)

„Igazi fórummá és híddá vált, ahol földrajzi fekvésektől függetlenül tudunk egymásról, segítséget kaphatunk és adhatunk. Mindennapjaink részévé vált a listát követni.” (Magyarországról)

„...a régió könyvtárosait- a magyar- lakta településeken – ezen a hírportálon található közérdekű infokkal folyamatosan ellátom” (Felvidékről)

„...személyes tapasztalatcserét ugyan semmiképp nem helyettesít, de fantasztikus olyan időszakokban, mikor nem utazhatok pl. egy találkozóra, melynek gondolatait, kikre érdemes odafigyelni a szakmában, itt megtalálom, és kollégák figyelmébe ajánlom remélve, hogy elmozdul valami jobb irányba... s így olykor egy kicsit majdnem jelen vagyok, ha passzív is.” (Felvidékről)

„Rövid, ámde velős válaszom: 1,2,3” (Délvidékről)

„...lehetőségeink szerint bekapcsolódhatunk a különféle kezdeményezésekbe, egymásról is kapunk információkat, nem fogunk bele olyan munkafolyamatokba, melyekkel már más is foglalkozik, betekintést nyerünk az elért eredményekbe, a munkafolyamatokba, kapcsolatot vehetünk fel a közös érdeklődési körű kollégákkal” (Felvidékről)

„...ötleteket merítünk a mindennapi tevékenységünkhöz egy-egy verseny, olvasótábor, emlékevi rendezvények stb. terén, értékes kiadványokról kapunk információkat, de a legfontosabb, hogy a levelezőlista szorosán összeköt minket, kollégákat, legyen az egy kis község, vagy nagy intézmény szakembere is, mindig vannak szálak, melyek egymáshoz elvezetnek!” (Felvidékről)

„...szükség van arra, hogy az információ továbbítása ezen az úton is történjék. Akkor is így van ez, ha néha azt érezzük, hogy inkább kifelé áramlanak a hírekről, eseményekről szóló tudósítások. Szívesen vennénk a határainkon túl történelekről is bővebb tájékoztatást...” (Magyarországról)

„...kellemes érzéseim vannak a levelezőlistával kapcsolatosan ... mert sokat olvashatok a határon túli könyvtárosoktól és könyvtárosokról.” (Magyarországról)

„...én jelenleg inkább olvasom, mint írom ... Egyébként a többi listával is ez a helyzet, kevesen írják, de tömegek olvassák. Én fontosnak tartom, úgy-hogy csak éljen tovább!:)” (Magyarországról)

„Egy volt iskolatársam, aki az Országos Idegennyelvű Könyvtárban dolgozik, ajánlotta a listát. Így végre van kapcsolatom a magyar könyvtárosokkal, országon belül és kívül is.” (Svédországból)

„...bár a listára az induláskor feliratkoztam, ... mégsem jutott eszembe, hogy a konferencia felhívást feltegyem. A jövőben már nem csak a katalistet fogom így használni.” (Magyarországról)

„...Szerintem csakis jó tapasztalatokat hallasz majd a listatagoktól, mert pl. ... a szlovákiai magyar könyvtárosok számára ez az egyetlen és leggyorsabb módja annak, hogy a legfontosabb és főleg a legaktuálisabb információk elérhetővé váljanak!” (Felvidékről)

Negatív vélemény nem érkezett. Ugyanakkor a „hallgatag többségről” nem gondolhatjuk azt, hogy mindennel elégedett, de azt sem, hogy elégedetlen. Egyedül azt gondolhatjuk, hogy a többség (még) passzív a válaszadásra. Ezt a reménykedő „még” határozatlan időhatározót azért merem leírni, *„...mert ilyenek vagyunk? Kényelmesen befészkeljük magunkat az áramlatba- olvassuk, lelkendezünk jó-, megvalósítható dolgok láttán , továbbadjuk, ha olyan hír érkezik, aztán hallgatunk ...”* – írja egy felvidéki kolléga, ön- és közkritikusan.

A Kapocs Csoport tízéves jubileumi ülésén, amit Zentán tartottak 2008. november 8–9-én, módomban volt előadásban ismertetni az IFLA-HUN eddigi tapasztalatait. Az informális beszélgetések során sok (nem kérdéssel provokált) pozitív vélemény hangzott el a listáról. Hiányt nem jeleztek témában és gyakoriságban sem.

Egy rövid, a jelenleg rendelkezésre álló tapasztalatokat összegző SWOT-értékelésre vállalkozom:

ERŐSSÉGEK

- folyamatosság
- szakmaiság
- politikai semlegesség

GYENGESÉGEK

- kevés idő olvasásra - írásra
- hiányos informatikai felszereltség a szomszédos országok közül Kárpát-alján és Szerbiában

LEHETŐSÉGEK

- szakmai hálózatépítés
- szakmai identitás fejlesztése anyanyelven
- IFLA mentori program kifejlesztése

KIHÍVÁSOK

- új webmenedzser az IFLA-nál!⁵

Távolabbi célok

Változatlanul fő cél marad a határon túli magyar kollégák magyarországi szakmai közéletbe történő integrálásának elősegítése, többek között az EU-tagságból fakadó lehetőségek figyelembevételével is, például a határon átnyúló együttműködéseket támogató pályázatok révén. Ehhez jó eszköz az IFLA-HUN is.

A legutóbbi világtalálkozón azt is megtudtuk, hogy pl. Szlovákiában nincs lehetőség magyar nyelvű továbbképzésre (néha semmilyen továbbképzésre sem) lehetőség; hogy a kárpátaljai kollégáink azért nem mernek problémát felvetni, kérdéseiket feltenni, mert a könyvtári szakkifejezéseket csak oroszul–ukránul tanulták. Érdemi szakmai eszmecsere, vita, párbeszéd majd akkor alakulhat ki, ha eltelik annyi idő, hogy a szakmai összetartozás érzéséhez a szaknyelvi egyetértés is hozzátartozik. Ez reálisan kitűzhető cél.

Az anyanyelvű olvasás és írás ugyanis – történjék az akár egy levelezőlista kereteiben is – az egyéni és szakmai identitástudat erősödésével összefügg. Ezt is jól szolgálhatja az IFLA-HUN.

A Könyvtári Intézet az OKM támogatásával készülődik a következő világtalálkozóra. A szervezéshez természetesen használható lesz az IFLA-HUN is...

JEGYZETEK

- 1 MKE 2004. évi beszámoló jelentése: Nemzetközi kapcsolatok című fejezet.
- 2 Magyar Állandó Értekezlet: a külügyi kormányzat által működtetett kárpát-medencei politikai fórum.
- 3 Alex Byrne IFLA megválasztott elnök (2006–).
- 4 Az IFLA-HUN lista taglétszáma 480-500 között ingadozik. Új jelentkezők mellett vannak listaelhagyók is. Az IFLA többi levelezőlistája közül az IFLA-HUN az egyik legnagyobb létszámú és hatókörű.
- 5 Sophie Felföldi utódja Simon Lemstra.

A Debreceni Egyetem
Informatikai Kara Könyvtárinformatikai
Tanszéke által
2008. augusztus 26-án Debrecenben
szervezett „Könyvtári kerekasztal”

ÁLLÁSFOGLALÁSA

A magyarországi felsőfokú könyvtárosképzés sikeresen alkalmazkodott az elmúlt évtized könyvtárszakmai és felsőoktatási változásaihoz. A képzés könyvtárstratégiai tényezővé, a könyvtárospálya kulcskérdésévé vált. Öröndetesen erősödött a képző helyek közötti, továbbá a tanszékek és a hallgatók leendő munkáltatói közötti kapcsolat. A szaksajtó szintén előnyösen járult hozzá a fejlődéshez. A 2001-ben kiadott kormányrendelet értelmében az egyetemi és főiskolai szakok elnevezése „informatikus könyvtáros” lett, ezzel is jelezve a nemzetközi trendekhez való igazodást.

Jelentékeny sikerként könyvelhetjük el, hogy a felsőoktatás reformfolyamatában, az ún. bolognai folyamatban az informatikus könyvtáros szak megmaradhatott ún. önálló bemenetű alapképzési szakként. Ez mindenekelőtt a szoros szakmai összefogásnak, a minisztériumi irányítás, a Könyvtári Intézet, a tanszékek, valamint a könyvtárak és az érdekképviseleti szervek összehangolt együttműködésének és közös, határozott fellépésének köszönhető. 2006-ban tizenegy felsőoktatási intézményben indult meg az alapképzési (bachelor) szak; a földrajzi eloszlás megfelel a hazai társadalmi igényeknek. 2007-ben akkreditálták a mester (magister) szak alapítását, három egyetem (Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem) már az indítási engedélyt is megkapta 2009-re. Az idén a könyvtár-pedagógia mester szak indítására is lehetőség nyílt, igaz, kizárólag második tanárszakként. A más szakosok által az informatikus könyvtáros alapképzési szakon, illetve a könyvtáros hallgatók által más szakokon teljesíthető minimumkövetelmények, az ún. minor szak kreditjeinek megszerzése magában hordozza az esélyét annak, hogy a korábbi hazai könyvtárosképzés egyik jelentős vívmányát, a kétszakosságot a bolognai folyamat egyszakos struktúrájába is átmentsük; ehhez a leendő munkahelyeknek, a könyvtáraknak és más információszolgáltató helyeknek, az iskoláknak is érdekük fűződik.

A külföldi tanulságok és a hazai tapasztalatok figyelembevételével a jövőre nézve a következő feladatok és javaslatok fogalmazhatók meg.

1. Miután 2009-ben végeznek az alapképzési szak első évfolyamai, és ugyanakkor megindul az oktatás a mester szakon, a doktori (PhD) képzés pedig korábban is folyt, célszerű megvizsgálni a felsőoktatási törvényben kínált negyedik, legalsó szint, a felsőfokú szakemberképzés bevezetésének szükségességét és lehetőségét. Ezáltal átgondoltabban közelíthető egymáshoz az iskolai és az iskolán kívüli szakemberképzés és továbbképzés most lényegében különálló rendszere. Az OKJ-s rendszerben elfogadott emelt szintű (54-es) segédkönyvtáros képzés (könyvtári asszisztens részképesítéssel) ugyanakkor nem vihető be automatikusan a felsőfokú szakképzésbe.
2. A képző intézmények, valamint a könyvtárak, a könyvtár- és könyvtáros szakmai szervezetek és a Könyvtári Intézet folyamatosan figyeljék és elemezzék az egyszakosság problémáinak jelentkezését, és szükség szerint tegyenek javaslatokat a lehetséges megoldásokra.
3. Fokozott figyelmet és törődést igényel mind az alapképzési, mind a majdani mester szakon a szakirányok helye és szerepe, közelebbről az általános és a speciális felkészítés viszonya, aránya, szükség esetén a szakirányok racionalizálása. Hasonló módon indokolt az elméleti és a gyakorlati képzés arányának időnkénti felülvizsgálata. Ezen a téren sokat segíthet, ezért célszerű a képző intézmények és a munkahelyek rendszeres konzultációja.
4. A könyvtárhasználóvá, olvasóvá nevelés kiemelt feladatából és a nagy létszámból fakadóan fokozott figyelmet követel az iskolai könyvtárakban foglalkoztatott szakemberek, könyvtárostanárok képzésének alakulása, jelesen a könyvtár-pedagógia néven bevezetett szak sorsa, különös tekintettel a jelenlegi „könyvtárostanár” több jogszabályban is rögzített megnevezés és az új elnevezés közötti ellentmondásokra. Sem szakmai szempontból, sem a képzés szempontjából nem kívánatos helyzet, hogy a jelenlegi szabályozás értelmében az informatikus könyvtáros alapképzési (BA) szakon végzett hallgatók nem tudnak a könyvtár-pedagógiai mesterszintű (MA) képzésre továbbjutni. A kezdeti problémák felismerését és gondos mérlegelését követően igyekezzünk szorgalmazni a gyors változtatásokat. Két-három év tapasztalatai után indítványozzuk a könyvtár-pedagógia első szakként történő oktatását, netán a szak nevének megváltoztatását.
5. Érdemes újragondolni a levelező, a kiegészítő, esetleg az esti képzés és a távoktatás szerepét, funkcióját.
6. A tanszékek következetesen korszerűsítsék a tananyag tartalmát és az oktatás módszereit, a minőségi követelményeket, a tantervi programokba integrálják az Európai Unió által elfogadott kompetencia-anyagot. Tegyenek erőfeszítéseket az interdiszciplinaritás érvényesítése felé, továbbá az értelmiségképzés elemeinek erősítésére, elmélyítésére. A munkáltatók visszajelzéseikkel és módosító indítványaikkal támogassák az oktatók munkáját. A könyvtári szakmai szervezetek és a Könyvtári Intézet segítségével szervezzük meg az alkalmazói, foglalkoztatói szféra intenzívebb részvételét a képzés értékelésében.
7. Az egyes tantárgyak színvonalasabb oktatását előmozdítaná a különféle tantárgyak oktatóinak rendszeres találkozója, ahol közvetlenül beszélnek meg a vitatott kérdéseket, a soros tennivalókat. Adott esetben a munkahelyek szakértő munkatársait is hívják meg.
8. Lényegesen bővíteni kell az informatikus könyvtáros szak tananyagainak (jegyzeteinek, segédleteinek stb.) körét, elsősorban az interneten elérhető elektronikus változatokra összpontosítva. A tanszékek, valamint a munkáltatók és a képzőhelyek közötti együttműködés ösztönzésére célszerű lenne központi pályázatok kiírása. Javasoljuk egy közös platform létrehozását, amelyen a tanszékek által az oktatásban tankönyvként és segédanyagként, továbbá kötelező és ajánlott irodalomként használt elektronikus anyagok mindegyike fellelhető lenne. Ezekből az információforrásokból a könyvtárhasználati és könyvtárismereti órákon a nem könyvtáros hallgatók is sokat meríthetnének, és a gyakorló könyvtárosok szintén fontos segítségként forgathatnák őket.
9. Minekutána a könyvtárosság, az információközvetítés és -szolgáltatás kifejezetten gyakorlat-orientált szakma, indokolt az erre alkalmas, kellően felkészült gyakorló könyvtárosok fokozottabb bevonása a felsőoktatási képzésbe, elsősorban a gyakorlati órák megtartásába. Ennek jogi és anyagi feltételeit központi intézkedésekkel javasoljuk kialakítani.

10. Szakmai összefogással ismétellen kezdeményezzük és sürgezzük a régóta hangoztatott igény tényleges megvalósítását, nevezetesen az informatikus könyvtáros szakos hallgatók gyakorlati képzésében pótolhatatlan „gyakorló könyvtár” és a „gyakorlatvezető könyvtáros” státusz jogszabályba iktatását és az ehhez szükséges anyagi fedezet megteremtését, folyamatos biztosítását. Mindkét cím akkreditációs folyamatban legyen megszerezhető, és rendszeres felülvizsgálata is elengedhetetlen.
11. A képző intézmények folytassanak árnyaltabb és erőteljesebb marketingtevékenységet. A képzés időtartama alatt igyekezzenek elmélyíteni a hallgatók pályorientációját, szakmai motivációt. Tudatosítsák a nyelvtanulás szükségességét. Mivel a mi szakmánkban is komoly elhelyezkedési nehézségek vannak, a leendő munkahelyek továbbra is differenciáltan fogalmazzák meg elvárásait. Közös megbeszélésre lenne szükség a kötelező pályázatás tapasztalatairól. Megfelelő jogi háttér kellene a hallgatók tanulmányi idő alatti munkahelyi foglalkoztatásához.
12. Okvetlenül szükséges a képzési rendelet módosítása, a munkaköri megnevezések és besorolások újragondolása, pontos körülhatárolása, a dinamikus változó, ugyanakkor a hagyományos elemeket is megőrző könyvtári tevékenység és a szakképzés változásaihoz igazítása. Mindezt szakmai konszenzussal szükséges megoldani, ezért a minisztériumi irányítás, a Könyvtári Intézet, az érdekképviselői szervek és a képző intézmények képviselői közösen végezzék el ezt a feladatot. A minisztérium megbízásából a Könyvtári Intézet a munkáltatók és a felsőfokú könyvtárosképző helyek megkeresésével felmérést készít elő az új munkaköri elnevezésekre és a könyvtári munkakörök tartalmára vonatkozóan.
13. Lényeges előrelépést jelenthetne, ezért újból szorgalmazzuk a könyvtáros szakma delegáltjának bevonását a felsőoktatási akkreditációs eljárásba. A könyvtár- és információtudomány pozícióinak erősítése, a képző intézmények és a tudományág további művelőinek összefogása hozzájárulhatna a tudományos (PhD) képzés bővítéséhez is. Érdemes ismét kezdeményezően fellépni a könyvtár- és információtudomány akadémiai elfogadtatása, önálló tudományággá minősítése érdekében. Ennek elérése erősítheti az eddig más tudományágak doktori iskolájának részeként, alprogramjaként működő könyvtáros PhD-képzésnek önálló doktori program keretében történő, feltehetőleg csupán több intézmény összefogásával megvalósítható akkreditációját.
14. A felsőfokú szakképzés színvonalának emelése megköveteli a könyvtár- és információtudomány tárgykörébe tartozó kutatások kibővítését, folyamatosságát és országos koordinációját, különösen az oktatók által közreadott nyomtatott és elektronikus publikációk számának és színvonalának emelését. A minőség fontos garanciája az elfogulatlan és kizárólag a szakmai, tudományos szempontokat figyelembe vevő lektorálás.
15. A könyvtárosképzés időszerű kérdéseinek megvitatására a jövőben is szervezzük meg a „Könyvtári kerekasztal” elnevezésű találkozót, mégpedig a mostanihoz hasonlóan a Debrecenben háromévenként tartott „Informatika a felsőoktatásban” című konferencia előrendezvényeként.

Reflexiók Varga Csaba interjújára, de még inkább könyvére*

1. Fenomenológia és információontológia a könyvtártudományban, mint a globális informatikai korszak ideológiája

Írásos válaszom, amelyben Mezey László Miklós Varga Csabával készült interjújára (3K, 2008 szeptember) szeretnék reflektálni, egyben jó lehetőség számomra, hogy az interjúalany új könyvében is megfogalmazott álláspontját ütköztessem (nem kevésbé radikális) szakmai elképzeléseimmel, és egyben érlelődő (materialista) könyvtártudományi ontológiámmal. Így válaszreakcióm egyfajta filozófiai kontextust, háttérrel és szellemi bázist is adnak, amelyekben Varga Csaba egyes elképzeléseinek vitatása mellett az információs kapitalizmus könyvtárképét is bizonyos kritikai elvvel közelítem meg.

Megszokhattuk a könyvtártudományban és a könyvtárügyben, hogy sokszor olyan szubjektív és haladónak beállított gondolatmenetek borzolják a szakmai közbeszédet, (Vargáéhoz hasonlóan), amelyek a (köz)könyvtár fejlődését kiszakítják történeti-kulturális hagyományaiból, így adva teret a globalizált információipar előretörésének, törekvéseinek. Az információgyárrá és tudásgyárrá alakított e-könyvtárkép víziója azonban messze nem aktualizálja a posztmodern könyvtár összes lehetőségeit, dimenzióit, feladatait, a kulturális ízlés fejlesztésének lehetőségeit, hanem éppen leszűkíti a könyvtár funkcióit, és egy információgazdaságon alapuló újítórendszer „informatikai” politikájához ad szellemi háttérrel. Különösen élesen merül föl e probléma a közkönyvtári rendszerek új útjainak, lehetőségeinek elgondolásában. Jómagam épp egy ilyen közkönyvtári olvasószolgálati munkából merített tapasztalat és filozófia kritikai talajáról fogom bírálni Varga Csaba idealista rendszerét. Varga Csaba könyvtártudományt, tudástársadalmat is érintő filozófiai álláspontja a „hagyományosnak” mondható metafizikai idealista filozófiai konstrukciókat fejleszti, ragozza tovább saját filozófiai álláspontjának kidolgozására, alátámasztására. Varga Csaba alapvetően kritikai módon viszonyul a fönnálló (globális társadalmi léthez) a közkultúra mediatizált állapotaihoz, a tudás megszerzésének rögzült mozzanataihoz, de kritikája és könyvtári jövőképe egyfajta idealista filozófiai keretek béklyójában megmarad tulajdonképpen a globális rend („metatartalmakkal” átítatott) apologetikájaként. Alapvetően elhibázott kiindulópont a posztmodern állapot keretein belül a metatudat fenomenológiai szintjeiről beszélni,

* Varga Csaba: A metafizika gyönyörűsége. Kairosz, 2008. E könyvet azért is érdemes Varga interjúja mellé áttanulmányozni, mert itt olvashatjuk könyvtárakat érintő álláspontjának filozófiai háttérrel.

hiszen ez egy olyan elképzelt (és globalizált) metavalóságba vezet, amely csak nagyon homályosan láttatja bárminemű reális (informatikai, tudásalapú és kulturális) emberi szükséglet könyvtári aspektusait, összefüggéseit és irányultságait. Varga filozófiája idealista módon szemléli, távolítja el az ember reális információs–kulturálódási (megkettőzött) könyvtári szükségleteit a materiális szükségletek objektív valóságától, törvényszerűségeitől és egymásrataltságától. Rendszere nem tud dialektikus mozzanatok, ugrásokat visszatükrözni, tételezni – és nemcsak a kulturálódás terén. Varga mindazonáltal látja a virtuális valóság korlátait, embereket elidegenítő, romboló hatását, de nem tudja egy pozitív előjelű (informatikai) forradalommal összebékíteni, illetve ezt megelőzően tisztázni a materiális–virtuális megkettőzött (könyvtári–társadalmi) valóságot az emberi szükségletek dialektikájában. Éppen ezért nem képes az információs, tudásalapú társadalomnak kulturális (közkönyvtári) perspektívában, dimenzióban jövőképet adni, hanem erőteljesen szűkíti a könyvtár teljes társadalmi lehetőségeit pusztán az informálódás, tudás átadására. (Nem világos és nem egyértelmű, hogy milyen könyvtártípusoknak szánja az információs jövőképet.) Így a posztmodern könyvtárképből paradox módon éppen a (magas) kultúra értékei lúgozódnak ki, és csak egy szűk elit kiváltsága és motivációja lesz az értékes irodalom, zene stb. ismerete. Mert a kultúripar is a globális kultúrafogyasztás tömegigényeit erőlteti rá a társadalomra, rosszul felhasználva a digitalizált csatornákat mint eszközöket. Így juthat téves következtetésre a könyvtár új útjainak keresésekor, amikor devalválja és „maradinak” tekinti a művelt ember ideáját és kulturális–könyvtári szükségleteit. Az e-társadalomnak nemcsak „virtuális” e-kultúrára és e-tudásra van szüksége, hanem hús-vér könyvtárosok által gyűjtött és feldolgozott fizikai dokumentumokra, valóságos könyvtári közösségi terekre is. Ezért is nagy a felelőssége a ma könyvtárosának, hogy milyen irányban erősíti az ízlést – ha egyáltalán meri vállalni a befolyásolás lehetőségét, feladatát. Kár, hogy éppen egy olvasótábori mozgalomban meghatározó személy nem látja ennek szükségességét és fontosságát.

Azt, hogy a kultúraátadás feltételei, a kulturálódás motivációi, a kultúra hordozófelületei, intézményes kielégítésük átalakulóban vannak, kár lenne tagadni, de az „értékek” megváltozásában nem hiszek. A digitális édenben kell egy olyan szilárd szigetet keresni – nevezzük közkönyvtárnak –, ahol az értékorientációra motivált használók kulturális szükségleteit elégítik ki a könyvtáros–olvasó partnerkapcsolata során. Fontos megtalálnunk azokat a lehetőségeket, amelyek a digitalizáció kétségtelen eredményei mellett teret adhatnak a hagyományos kultúrának, kulturálódásnak is, sőt, esetleg elő is segíthetik a kulturális kínálat terjesztését. Ez azonban csak olyan dialektikus (könyvtári) szemlélettel teremthető meg, amely az embert a megkettőzött (információs–kulturális) könyvtári identitásában írja le. A „vagy”-ből tehát egy dialektikus „és”-t kell létrehoznunk, ha a könyvtárnak az informálódási–kulturálódási funkcióiról beszélünk. Varga elmélete ezzel szemben besorolható abba az – egyre inkább domináló – kultúrpolitikába, amely olyan globális (informatikai) trendek Prokrusztész-ágyába szeretné kényszeríteni a könyvtárügyet, de még inkább a könyvtár globalizált társadalmi környezetének használói kultúráját, amelyben egy újfajta („információs”) ideológiával, ontológiával szűkítik le a könyvtár és a könyvtárba járás kultúrájának teljes embert megszólító és szükségleteit kielégítő (intézményi) gyakorlatát. A könyvtárügy posztmodernista „elhajlása”, vagy inkább át- és túllendülése (önmagán) kiszakítja a (köz)könyvtárat a történelmi elbeszélés

keretei közül, vagy másként értelmezve, a kultúrának az emberi lét teljességében való objektívációját és szükségleteit leszűkíti bizonyos globális (informatikai) trendek tudásbázisává. Nem lehet elégszer felhívni a figyelmet arra, hogy az emberi lét teljességét nemcsak a (szak)tudás, de a szabadon végzett művelődési tevékenységek is jelentik. Ez olyan emberi minőség, amely a (kulturális) fenntarthatósággal szoros kapcsolatban áll. De kell-e nekünk a világ kulturális fenntarthatósága, formálása? Vagy megelégszünk a mechanikus, keresleti–kínálati kultúra- és információigényekkel? Adhat-e, felkelthet-e értéket, motivációt a könyvtár (könyvtáros) azoknak, akik egyéni, belső érdeklődésből is jönnek könyvtárba, és nem csak a kényszerítő tanulási igények által motiváltak? Esetleg ez utóbbi oldalvizén a könyvtár kulturális perspektíváira nyithatja rá a tanulásban elfáradt és gyakran elidegenedett használóját? Érdemes-e, lehet-e „olvasóvá” nevelni valakit manapság? A globális (szellemi) széttöredezetségek kora „engedi-e”, hogy a teljes embert, teljes kulturális szükségleteiben szólítsuk meg, vagy a könyvtárba járást végképp csak egy „unalmas”, a (tovább)tanulás, szaktudás információ- és vizsgaigényeit kielégítő, egydimenziós társadalmi jelenségévé deformáljuk?

2. Információs globalizmus

A tudás mennyiségének növekedése – ahogy Varga Csaba írja – az információs (tudásvezérelt) kapitalizmus fejlődésének és növekedésének a motorja. A tudáshoz, tudásgazdasághoz kapcsolódó információk, ismeretek azonban lehetnek alapozóak és gyorsan avuló aktuális jellegűek egyaránt. Az informatika nyilván ez utóbbi esetben adhat hallatlan előnyt és segítséget felhasználóinak. De látnunk kell azt is, hogy egyrészt a tanulás sem csak gyorsan elérhető, „hamar avuló” információkra épít, hanem olyan megalapozó ismeretekre, amelyek nem mellőzhetik a könyvet, folyóiratot mint tudáshordozót. Másrészt az élethosszig tartó tanulás egyoldalúan felfogott paradigmája éppúgy leszűkíti az olvasási tevékenység társadalmi meghatározottságát és jelenségvilágát, mint az informatika a könyvtárét. Mert mi lesz, ha a (könyvtártudományi) fejlődés egy fokán valaki tényleg felteszi azt a kérdést, hogy szükség van-e egyáltalán könyvtárakra, és téves prekonceptiók továbbgondolása után arra a következtetésre jut majd, hogy nincs, és erre ideológiát is gyárt? Ha a könyvtár lecsupaszítva és kiragadva történelmi hagyományából szellemi gyökerei nélkül marad, akkor elveszti azt a muníciót és alapot, (magát a műveltséget és kultúrát), amely (társadalmi) motivációinak legfőbb oka. Egy pesszimiztikus jövőképet vizionálva: ha majd az utolsó könyvtár ajtaját is bezárják – mondván, mostantól csak szervereken futó (on-line) webkönyvtárak és azokat kiszolgáló (virtuális) webkönyvtárosok léteznek –, akkor ennek a hírnek elsősorban a globális tőke és vele karöltve a totális informatikai kontrollra törekvő állam, valamint az azt képviselő helyi közigazgatás fog örülni, hiszen nem kell egy fölöslegesnek tartott közszolgáltatásra tovább költenie az adófizetők pénzét.

E pesszimista jövőképhez, amely reméljük soha nem fog elkövetkezni, az első lépés, hogy a globalizált információipar háttérintézményévé alakítják a könyvtári rendszereket. Éppen ezért szükségesek olyan (szellemi) „vészforgatókönyvek”, amelyek szembeállíthatók a könyvtárakat erodáló törekvésekkel. Az előbb említett folyamat megszakítja a könyvtár történelmi múltjából (is) táplálkozó kulturális jövő

építését. A posztmodern fenomenológiai információontológia tehát nem tud dialektikus történeti szemléletet megvalósítani a könyvtártudományban sem. Még ha a művelődés és kulturálódás a tanulás és informálódás mögé véglegesen második helyre száműzött (könyvtári-szabadidős) tevékenység lesz is: ez marad az a közkönyvtári dimenzió, amely továbbörökíti a könyvtár szubsztanciális-történeti egységét adó kultúrát. A könyvtár történelmi örökséggel „terhelt” intézmény, de az is fontos, hogy ezeket a történelmi örökségeket alkotó módon építsük be a jövő könyvtárügyébe, és ne kontraszelektíven. A szocialista könyvtárügyből nem a „fölülről” gyakorolt és befolyásolt kulturálódást kell megőrizni, hanem az értékalapokon álló, és egyben a szélesebb társadalmi rétegeknek olcsóbban hozzáférhető kultúra preferenciáit kell közelíteni közkönyvtári szinten. A nyugati kultúrából viszont nem a giccs és a piaci alapú kultúra emancipációját kell erősíteni, hanem a (valóságos) kulturális értékek kínálatának szabadságát. Ez is lehet egyfajta értékirányultságot felvállaló könyvtár-politikai elv.

Mindezekben a (válság)tényezőkön végigtekintve: amikor a könyvtárügy filozófiai megközelítéseiről beszélünk, akkor manapság általában az informatika, a digitalizálás és a tudástársadalom paradigmáiból, elméleteiből, szükségleteiből szokás kiindulni, vagy legalábbis a könyvtártudomány korszerűségének *conditio sine qua non*-ját meghatározni. Ezt hiszik és teszik sokan egy posztmodern könyvtári szolgáltatásmenedzsment és könyvtárhasználati kultúra alapjainak. A könyvtár „metavalósága” – de talán jobb kifejezés a „virtuális valósága” – azonban egyfajta informatikai-információs „fenoménná” változtatja a könyvtárat magát is, elszakítva dokumentumait használóik közvetlen anyagi–kulturális életvilágától, szükségleteitől, és helyettük egy „virtuális szellemi világgal” próbálja pótolni a (kulturális-materiális) könyvtári valóságot. (E folyamat tragikus végén vizionáltam a könyvtárak megszűnését.) Ahogy tehát az információs társadalom globalizált metavalósága elidegeníti a létezés materiális „élményvilágától”, szükségleteitől, közösségétől az egyén társadalmi valóságát, úgy az információn alapuló virtuális világ is eltávolítja a könyvtárhasználót a fizikai–materiális dokumentumtól és voltaképpen a könyvtártól, és a gyors információ virtuális világát adja pótléknak. A marxi tételt továbbfejlesztve, ma már nem a vallás a népek ópiuma, hanem éppen a virtuális metavilág hálózata. Ez a szisztéma adja azt a boldogsághormont és pótlékot, amely az elidegenedést is csak legfeljebb virtuálisan (idealista keretek között) szeretné megszüntetni. (Csak virtuális közösségek jönnek létre, amelyek ugyan lehetnének valós közösségek előszobái, de mégsem valóságosak.) A könyvtár a globalizáció oldalvizeként, az információs kultusz égisze alatt, tehát szintén egyfajta metavalósággá, (kulturális) pótlékká lesz sokak olvasatában. A digitalizálttá váló tudás és kultúra jelenti tehát a könyvtári metavalóság alapját, de még inkább (materialista olvasatban) a reális gazdasági viszonyok, kulturális és informatikai különbségek, szakadékok könyvtári-társadalmi visszatükröződését.

Forradalminak tűnhet az a gondolat, hogy a könyvtár – végcéljait tekintve ma éppúgy, mint régen – az igazi értékek átadására, az elidegenedés megszüntetésére, a közös kulturális élmény beavatására, továbbadására hivatott, evolucionalista–finalista történelemfilozófiára építsen. Nos, egyfajta hegeli–marxi történelemfilozófiai program könyvtártudományi újraolvasata akkor lehet reális program, ha van egyáltalán valamiféle (közös) végcél, valamiféle „nagy elbeszélés”, amely egyrészt helyesen magyarázza a könyvtár történeti fejlődését, másrészt be is teljesít bizonyos

minőségi ugrásokat a kulturálódás folyamatában. A posztmodern állapot eszmei háttere mindazonáltal éppen mindezek ellenkezőjét erősíti. Ezért is meglepő, hogy Varga Csaba szerint a globalizációban a világ szükségképpen felfedezi az egészet, a kollektív tudatot. Szerintem Varga Csaba az egyetemesre gondolt, amikor a globalizációt említi. A kettő (ebben a kontextusban) messze nem szinonimák, bár egy másik filozófiai síkon azért mégis összefüggő fogalmak. Éppen e két fogalom dialektikus közvetítettségében fedezhetjük föl a kultúra jelentőségét: csak a kultúra (mint fölépítmény) által lehet egyetemes a „tudat” és az emberiség is. A globalizáció, mint fogyasztási invázió csak a tömegkultúrát, (mint fogyasztási alapot és mintát) viszi el mindenhová, de ez korántsem jelent szellemi–tudati egyetemességet, legfeljebb technológia-gazdasági potenciált. Csak az (egyetemes) kultúra perspektíváiban lennének képesek az emberiségről és a kultúráról történelmi távlatokban beszélni, mind a múlt, mind a jövő felé összekapcsolva. De mivel a posztmodern éppenséggel széttör minden lokális és egyetemes elbeszélést (tulajdonképpen a kultúrát magát), amely az egyén történelmi–közösségi egységét biztosította, kételkedhetünk a globalizációs utópiában. Más utakat kell keresnünk tehát a „világegység” felé, és ebben az útban nagyon fontos szerepet szánunk a könyvtári rendszereknek.

A globalizált világ nagy önellentmondása és csapdája, hogy a sokszínűség égisze alatt egy kulturálisan (is) egyközpontúan manipulált világ felépítéséhez adja az ideológiai táptalajt. Ez az egyközpontúság filozófiai értelemben is csak bizonyos szellemi áramlatokat támogat. A fenomenológia egyeduralma, a metafizika tarthatatlanságával (és megtúrtságával) kiegészülve egy harmadik úttér kiált. Olyanért, amely a materializmust képes elvonatkoztatni a mechanikus önmeghatározásoktól és a metafizikai elvonatkoztatásoktól, és dialektikus irányba tolja a diskurzust, és nemcsak a kultúráról. Ez a gondolat is biztat, amikor a közkönyvtár új lehetőségeit, feladatait vizsgálom régi-új paradigmából kiindulva. A globális totalizmus és a totális globalizmus történelmi átmenetei a kultúrát is érintik, sőt, leginkább a (tömeg)kultúrán keresztül lehet egy totális fogyasztási „intervenciót”, életmódot megvalósítani.

Nem lehet kétségünk afelől, hogy az informatika, a digitalizáció és a számítógépes hálózatok adta metaközösségek és tudásbázis a globalizált kor emberének közvetlen (és egyre fiatalabb korosztályokra toló) társadalmi élménye. Nem is ezzel a tétellel vitatkoznék, hiszen „öncélú” és sehova sem vezető tagadássá válna véleményem az informatikáról, ha ókonzervatív módon fordulnék el minden szükségszerű technikai újítástól, fejlődéstől. Az informatikai paradigma kihívásai napnál világosabb szükségszerűségek egy új típusú, élhetőbb, a fenntartható fejlődést kulturálisan is preferáló világ számára. Csak használjuk is arra az informatika vívmányait, hogy a tudáson kívül más kulturális értéket is segítsen átadni. És ebben véleményem már különbözik az információ (egyoldalú) kultuszát hirdetőktől, hiszen alapvetően más filozófiai értelmezést, gondolati határt szabok az informatika világának, mint egy fenomenológiai-információontológiai paradigmába zárt megközelítés.

3. Lehetséges válasz, ellentételezés: Dialektikus materializmus 2.0 avagy az információs társadalom, mint a kapitalizmus legfelső foka

Harmadikutas kultúrpolitikai elképzeléseim a dialektikus materializmus újrafelfedezésének horizontjából dönt le (újjáalkotó módon) bizonyos tabukat, s ezt te-

szem Varga Csaba elképzeléseinek kritikai alapjává is. Alábbiakban tehát ebből a filozófiai premisszából fejteném ki álláspontomat, amelynek harmadikutassága a metafizika idealizmusa és a fenomenológia (mechanikus) materializmusa között mutat rá lehetőségekre. Nem lehetnek kétségeink afelől, hogy a modernitás alapjait lerakó nagy elméletek közül a marxi koncepciónak a globalizált kultúr- és információipar között újrafelfedezett (vagy felfedezésre váró) megközelítései új erővonalak mentén fogják meghatározni a globális kultúráról és társadalomról szóló tudományos közbeszédet. E közbeszéd (egyelőre virtuális) premisszáit könyvtár-politikai szempontból azok az elméleti sarokpontok jelentik majd, amelyek a kultúrát ismét egy kettős meghatározottságú és (dialektikus) szemléletű módszerrel kidolgozott, (társadalmilag) objektívált szükségletnek írják le. A kultúra tehát ebben a megközelítésben maga a teljes ember kettős (természeti–társadalmi) szükségleteivel, meghatározottságával együtt. Ezzel szemben az információ társadalmi jelenléte és ideológiája egy új paradigmájú szükségleti spektrumra (az információ fenoménjára) redukálja az emberi létezését. Az információ mint „fenomén” az, amely a mindennapi létezését meghatározza, fölépíti, irányítja, befolyásolja – bizonyos idealista koncepciók logikájában. De az információt mint olyat, mi határozza meg? Az nem csak úgy „keletkezik” és van a létől függetlenül, mint bizonyos idealista elképzelések feltételezik, hanem emberi viszonyok és szükségletek összessége, terméke. Így mindezen anyagi viszonyok azok, amelyek az „információs tudatot” meghatározzák, nem pedig fordítva. A globális információs társadalom és ideológiája, az információtudomány magasabb szinten újratermeli a „kapitalista” termelési viszonyokat, amelyet ma már piacgazdaság névvel illet. Úgy is lehetne fogalmazni, hogy a kapitalizmus legfelső foka maga a globális információs társadalom. Lényegileg azonban e társadalmi szisztéma alapfilozófiája változatlan maradt: a termelési eszközök tulajdona terén fennálló tőkés viszonyok magasabb szintű (kooperatívabb), de koncentráltabb és globalizáltabb megjelenésének ideológiája az információs kapitalizmus vagy információs társadalom. A könyvtárügy bekerült e (piaci) rendszert kiszolgáló „háttérintézmények” közé. Az információs kapitalizmus számára az információ használati értékét a piaci viszonyok által meghatározott keresleti törvények szabják meg. A „harc” során – nemcsak a létért, de az információért folyón is – tehát ideológiai síkon is ütköznek a tőke és a munka ellentmondásán alapuló társadalmi („információs”) rend kérdései. Ebben a diskurzusban kiemelkedő szerepe van a könyvtár intézményi, szolgáltatási kultúrájának, gyakorlatának. Nem szabad kiüresítenünk a könyvtárügy történetéből azokat a kétségtelen eredményeket, amelyeket a kultúra terjesztésének társadalmi újraelosztást igazságosabbá tevő funkcióiban létrehozott. Ez ma sokkal aktuálisabb feladata a könyvtáraknak, azon belül is a közkönyvtári rendszereknek, mint azt valamikor is gondoltuk. E kultúraátadó funkció újrafelfedezése a társadalom „kulturális fenntarthatósága” szempontjából vár kidolgozásra, már ha az információs társadalom alapvetéseibe belefér a művelt, kulturált ember ideálja. (Varga szerint ez meghaladott.) E premissza nélkül valóban nincs értelme új horizontot nyitnunk a közkönyvtárak ügyének. Vázzok egy elhajlási alternatívát a hivatalos információs társadalmi paradigmától, amely új szempontokat adhat egy még nem létező posztmodern kultúrpolitikának.

Megközelítem alapvetően a kulturális materializmus elméletéből indul ki, azt fejleszti tovább a (köz)könyvtárügy aktuális kérdéseire, problémáira. E gondolat-

rendszer alapját az a premissza uralja, hogy világunk kérdései és a kultúra problémái csak egyfajta, (még hozzá a dialektikus) materialista koncepcióból érthetők meg konzekvensen, mert „más” világ (értsd: metafizikai), ahogy említettük a kultúra–informatika vonatkozásában nincsen, csak a társadalmi objektivációk valósága.

A cybertér egy mesterséges, idealista konstrukció, amely mögött anyagi viszonyok meghatározta (objektív) társadalmi valóság áll. Más kérdés persze, hogy materializmusról tudományos körökben beszélni manapság csakis egyfajta denúnciálással szokás, mondván, korunk amúgy is végletesen anyagias. Anyagias, de nem anyagelvűen értelmezett, és itt kezdődik (vagy folytatódik) a koncepció félreértése. A kettő (anyagias, anyagelvű) ég és föld, ha szabad egy kis (metafizikai) képzavarral élnem. Az anyagiasság (végeredményben és aktuálisan piacelvűség) az, amelyet éppenséggel elleplez a fenomenológia/metafizika, mint az információs kor támogatott és túrt fő ideológiai áramlatai. A dialektikus materializmus ellenben föltárja és megmutatja az objektív anyagi világ és valóság, a kulturálódás szükségleteinek dialektikus törvényszerűségeit, minőségi ugrásait, és ebből a kiindulópontból lehet helyesen leírni az ember megkettőzött (informálódási–kulturálódási) közkönyvtári szükségleteit az információs társadalom törvényszerűségeinek vizsgálatakor is. A közkönyvtár szempontjából éppen ezeknek a történelem során bekövetkezett, mennyiségi–anyagi változások determinálta minőségi ugrásoknak vannak igazi jelentőségük. A kulturálódás, könyvtárba járás társadalmi kérdéseit, motivációinak fejlesztését, problémakörét nem lehet egy „mechanikus” fenomenológiai–információs fogalomkörből, premisszából levezetni. E filozófiai diskurzus, miközben új értelmet, fogalmi meghatározást próbál adni a posztmodern könyvtárnak, nem veszi figyelembe a könyvtár történeti–társadalmi meghatározottságát, az olvasói szükségletek (egymásra utalt) informatikai–kulturális megkettőzöttségét. A fenomenológiai–metafizika úgy épít újabb, (szuper)paradigmákat a könyvtárról (tudástársadalomról), hogy közben kiüresíti a könyvtár kulturálódási funkcióit, és a pusztán információipar és tudásgyár szempontjainak rendeli alá. Így az informatika, (információ) lesz az az egyetemes „tudat”, amelyben minden feloldódik. Különösen kiélezett kérdése ez a közkönyvtári rendszereknek, amelyeknek mindig is volt és mindig is lesz a közkultúrát fejlesztő, kulturális értékeket sugárzó feladata. Mert akkor a (köz)könyvtár micsoda inkább: információs központ vagy kulturális szentély? Az információs tőke uralta (felnőtt) oktatás és élethosszig tartó tanulás a tudástársadalom „szakbarbarizmusát” erősíti, és lemond a művelt személyiségről. Miért is? Talán azért, mert a műveltség megszerzésének rögzös és időrabló tevékenységei kiemelnek a mindennapi mókuserékből művelőit. Pedig rossz „vállalati” politika az, amely nem ismeri föl, hogy egy szervezeti kultúrát nemcsak a szakismeret, de az általános műveltség és a közkultúra is meghatároz. Az elidegenedett munkának új, emberibb szempontokat adhat az értelmesen, kulturálódással is eltöltött szabadidő. Sőt, igazából a kultúra szűkebb értelmű meghatározása ad igazi értelmet és értéket a mindennapi létnek. A posztmodern kulturálódási gyakorlat azonban nemhogy lemond, de eleve elidegenít az olvasást igénylő szabadidős kulturálódástól. Hiába olvasunk tehát egyre többet az internetről (ahogy Varga mondja), de azt azért mindenfajta komolyabb olvasás–lélektani ismeret nélkül is érezzük, hogy a hypertext szövegvalósága nem egészen ugyanaz, mint átküzdeni magunkat egy ezer oldalas nagyregényen. Az olvasás „belső (lelki) szobát” igényel, éppúgy, mint az imádság. Nem lehet, nem szabad a posztmodern (köz)könyvtárügyet egy kizárólag tanulóso-

rientációjú, e-tudástársadalom egysíkú, egydimenziós kiszolgáló intézményévé szűkíteni. Mi lesz a kulturális örökséggel és emlékezettel? Egy szűk réteg hobbija lesz, hogy értékes irodalmat olvasson, vagy értékes zenét hallgasson? E kérdés módszertani konzekvenciái sok "korszerű" könyvtárpolitikusnál kiverik a biztosítékot, mondván: nevelés, (kulturális) érték, mind-mind meghaladott és ideologikus kategóriák, amelyek egy posztmodern társadalomban nem legitimálhatók. Pedig, a kultúrára nevelés családi, iskolai, közkönyvtári, „állami” (rásegítő) mozzanatai nélkül nem lehet remélni újabb (olvasó, könyvtárba járó, önművelő) generációk kinevelését. Akkor a könyvtár csupán a létért, vagyis inkább az információért folyó harc globalizált terepévé válik. A tudástársadalomban elfoglalt piaci pozíciókért folyó küzdelem az, amely a kultúrától (és egymástól) elidegeníti tagjait. A közkönyvtár éppen ezért, ezen folyamatok ellensúlyozására is kell, hogy sugalljon értéket. Mert nem az a kérdés, hogy neveljen-e a könyvtár (az olvasás révén), hanem az, hogy *hogyan* neveljen? Valójában az olvasótáborok is erre a kérdésre keresték a választ. Éppen ezért is nehezen elfogadható jövőképet prognosztizál Varga, amikor a könyvolvasáson alapuló műveltséget túlhaladottnak minősíti, és egyenértékű alternatívaként jelöli meg az e-kulturálódást a hagyományossal.

A dialektikus materializmus újbóli felfedezése és demokratikus viszonyok közötti módszertani megközelítései új diskurzusba helyezik a közkönyvtár (posztmodern) létevel kapcsolatos elméleteket. A dialektikus materializmus további, újonnan alkalmazott szempontokat is adhat a könyvtár és információs társadalom viszonyának megértéséhez. A könyvtári gépesítés problémája az eszközhasználat dialektikája felé terelheti figyelmünket, és ezzel helyreállíthatja az egyensúlyt informatika és kultúra között. Megérthetjük, hogy a számítógép, mint legfejlettebb termelőeszköz hogyan illeszkedik a könyvtári munkafolyamathoz mint anyagcseréhez. A számítógép (számítástechnika) éppúgy, mint bármelyik termelőeszköz nem eredménye, hanem előfeltétele a modernizált könyvtári munkának. A könyvtáros e fejlett technológiával képes a mechanikus, elidegenítő munkamozzanatokat lerövidíteni, és újabb perspektívákat nyitni a használók szükségleteinek mind mennyiségi, mind pedig minőségi kielégítésében.

Mit hasznosíthat mindebből a jelenkor könyvtárügye, mi a tanulsága e gondolatmenetnek a Varga Csaba gondolataira történő reakcióban is? Elsősorban az, hogy a könyvtár leronthatatlan és immanens értékei közé tartozik, hogy az állampolgár tudatában még mindig olyan intézményként jelenik meg, mint ahol valami „mást”, valami többet kap, mint a hagyományos, profi, de hideg ügyfélszolgálati szereplők kommunikációjában, szolgáltatásaiban. Mi lehet tehát az a több, az a más, amit adhatunk? Nem más, mint a könyvvé (dokumentummá) lett kultúra maga, amelynek elsajátításához minden generációnak újra kell tanulnia értékeit. A fönntartható fejlődés kulturális aspektusai egyre fontosabbak lesznek számunkra, ha a „túlélés” szempontjaihoz keresünk kapaszkodókat. Varga Csaba elképzelései közül a „személyre szabott” információ-, vagy – tegyük hozzá – kultúraátadás gondolatát emelném ki.

A transzcendentális információontológiai megközelítés a kulturális folyamatokra, azok társadalmi-gazdasági háttérre nem képes rávilágítani, csak bizonyos tényeket, jelenségeket rögzít. A tudás befogadása, legyen az személyes vagy társadalmi, nem (csak) tudatállapot függő. Itt ütközik ki leginkább Varga rendszerének idealizmusa, mert mindezek anyagi meghatározottságúak. A tudatállapotokat az anyagi

léthelyzet határozza meg, ezért kell visszatérni a dialektikus materializmus szemléletére, amely helyreállítja a sorrendiséget lét és („információs”) tudat között. A zavart és jövőképhiányt éppen a posztmodern dekonstrukciós ideológiák okozzák, amelyek minden koherens és történeti világmagyarázatot elutasítanak. Mindazonáltal Varga szemléletében nem világosak egyértelműen a tudás és a kulturálódás preferenciái, különbségei, egymást erősítő dialektikus folyamatai, de még kevésbé az e mögött megbúvó ellentmondások, elsősorban a globális tőke és munka között. Ez a kérdés szintén csak egyfajta dialektikus premisszából bontható ki, éppúgy, mint a könyvtárfogalom változásai. Az információs paradigma a hagyományos könyvtárkép tagadásával csak kiüresíti azt, de nem szervezi újjá alkotó módon a kulturálódás lehetőségeit. A posztmodernizmus csak tagadni képes, de a tagadási mozzanatot is tagadó előrelépésre már nem. Nem tud továbblépni a virtuális hálózatoktól a valóságos közösségekig, a hús-vér materiális viszonyokhoz való magasabb szintű visszatéréssel. Ezt a (félbe maradt) filozófiai-informatikai mozzanatot a dialektikus materializmus elve képes alkotó módon befejezni.

Nem elutasítjuk az informatikát, hanem felhasználjuk, és emberarcúvá alakítjuk segítségével az ember anyagi–kulturális létszféráját. A globalizáció (kulturális) tragédiája és félbe maradottsága éppen az, hogy korunkra már rendelkezünk azokkal az erőforrásokkal (elsősorban az informatikával), amelyekkel egyre több embert lehetne az értékes kultúrának megnyerni, de technikai fejlettségünket esztétikai fejlettségre használjuk. Szép új (globalizált) világunk tudástársadalmában az esztétikai minőségnek, a műveltségnek milyen esélyei vannak? Csak akkor tudunk jól kijönni e kérdésből, és emberi választ adni rá, ha a kulturálódás társadalmi szempontjainak új jelentőséget adunk. Ne legyen egy virtuális vitrinbe zárva az a műveltség, amelyet több ezer év alatt alkotott az emberiség saját humanizálására. Ez nemcsak a tudás kérdése, hanem az igazi és valóságos „tartalomfejlesztése”. A használható tudás és információ a pusztá létfenntartáshoz szükséges, nem a lét „megédesítéséhez”. Azt csak a műveltség által lehet kiteljesíteni.

Varga Csaba egy részben egydimenziósra és e-dimenziósra szűkített könyvtárképet vázolt interjújában. Ez a könyvtárpolitikai közbeszéd azonban nem veszi figyelembe az egész ember és a kultúra könyvtári materiális valóságát, szükségleteit. A közkönyvtár pedig éppen a kultúra által töltheti be lehetséges és kívánt művelődési dimenzióit, perspektíváit. A tudásipart hagyjuk a szakkönyvtári és egyetemi könyvtári rendszereknek, amelyeknek valóban és kizárólag az információ, a tudás talaján kell állniuk. Ott elfogadható (bár ott is inkább a természettudományi ágazatoknál) a könyvtár leszűkítése „információra”, tudásra. A közkönyvtár kettős, (információs–kulturális) identitásában a tudásinformatika csak részfunkció lehet, amely behozza a használót e preferencia mentén a könyvtár épületébe. A könyvtárhasználat lehetséges továbbfejlesztett mozzanatainak és irányultságainak a kultúrára, a kulturálódás lehetőségére kell, hogy mutassanak. Ebben teljesebben ki a valóságosan is szabad olvasói ízlés, és ezzel tarthatjuk meg az először tanulási–informálódási preferenciákkal jelentkező fiatalabb olvasókat az élethosszig tartó olvasás ügyének. Nem lenne jó, ha a tanulási kényszerpálya a tömegkultúrával karöltve teljesen kiszorítaná és ízlésbelileg berögzítené az „adjon nekem valami jó olvasnivalót!” típusú olvasói kéréseket a lektúr szintjén. Ennek fejlesztése szintén csak egyfajta dialektikus kulturálódási koncepcióból vihető végig. Olyannal, amely nemcsak kiszolgálni akar, de felemelni is. Ehhez

persze jól kell értenünk és használnunk a technológia kultúrát segítő és nem attól elidegenítő aspektusait.

A könyvtári gépesítés eljutott arra a szintre, amikor függetlenedhet a tájékoztató könyvtárosi munka a mechanikus tevékenységek idővesztésétől. Így nagyobb kulturális kínálatot tud gyorsabban és több használónak felmutatni, ajánlani. Ez kétségtelenül az informatika eredménye. A kultúrától való elidegenedés azonban az információs társadalom egyik legnagyobb problémájává nőtte ki magát, és „hálózati pótlékokkal” szeretné megoldani ezt a kérdést. Az informatika itt a rásegítő szerepet játszhatja, pl. egy web kettős portál virtuális közösség-szervező szerepét nem lehet tagadni, de a valós, materiális közösségélményt nem pótolhatja. Ugyanezt láthatjuk a könyvek olvasása esetében is. Az (összekapcsolt) adatbázisok, keresők, de még a digitalizált anyagok (különösen könyvek) sem pótolják az eredetit. Varga Csaba egy kifejezést továbbfejlesztve: a virtuális világ „vannincs” metakonstrukciója egy esetleges világméretű energiahiány esetén például már tényleg „nincs”, szemben a nyomtatott dokumentumával, amely „van”.

Nem feladatom kifejteni, csak jelzem: bizonyos pesszimiztikus jövőkép szerint az energiahordozók vészes megfogyatkozása idején a nem elektrizált dokumentumok és információk (használati) értéke megnövekedik, és nemcsak a művelődés, de az ismeretszerzés preferenciáiban is. És még egy el nem hanyagolható szempont szerint, már most, a digitalizált világ információmennyisége 369 exabájttal. A túldigitalizálás negatív hatása lehet, hogy ún. információs fekete lyukak jöhetnek létre, ha ez az irtózatosságnak megfelelő információ sérül, elvész, kezelhetetlenné válik, akár (időszakos) energiahiány, akár a digitalizálás sajátosságainak következtében. *„Az archiválási szakemberek és az információtudósok legnagyobb félelme, hogy a folyamatosan változó platformok és fájlformátumok miatt a ma termelődő adatok nagy része el fog tűnni a hozzáférhetetlenség digitális fekete lyukában.”*** A digitális adatvesztés kulturális emlékezetvesztést is okozhat, mert ha már minden adat digitalizált lesz, akkor a kultúra is sérülékenyebb lesz az „adatvesztéssel” kapcsolatban. Paradox módon ismétlődhet meg az a kultúrtörténeti eset, hogy Szókratész, aki sosem írt le semmit, éppen Platón írásai által őrződött meg az utókornak. A virtuális éden, amely ugyan ír, de csak digitálisan, szintén a fizikai dokumentum által hagyományozódhat és őrződhet meg. (És ez nemcsak a weblapok archiválásának kérdését jelenti.) Ez a példázat is felértékelheti a fizikai dokumentum és a hagyományos könyvtár értékét. Mindez persze csak feltételezés. Addig azonban reméljük, hogy kultúra és tudás(társadalom) egymásra találhat az informatika (a digitalizáció) dialektikus közvetítésével, közelítésével, és nemcsak a közkönyvtári elméletekben és rendszerekben, hanem a tudatos önművelés új programjaiban is. Ehhez azonban a közkultúra és a közkönyvtár állapotait, társadalmi pozícióit kell javítanunk, amely befejezhetetlen feladat.

Balogh András

** Forrás: <http://www.sg.hu/cikkek/63616>

Az információs lavina sodrásában

Vizsgálat a hallgatói információszerzésről¹

Bevezetés

A szakirodalomban többféle meghatározást olvashatunk arról, hogy a különböző szerzők hogyan értelmezik az információs társadalom kifejezést, mert kiterjedtsége, a fogalom összetettsége miatt még ma sincs egységes definíciója. Az információs társadalom fogalom bevezetésében meghatározó szerepe volt Fritz Machlup közgazdásznak, aki 1962-ben írta meg első jelentős tanulmányát *A tudás termelése és elosztása az Egyesült Államokban*² címmel. A témában áttörést hozó könyvében vezette be a tudásipar fogalmát, amelyen belül öt összetevőt különböztetett meg: úgy mint az oktatás, kutatás és fejlesztés, a tömegmédiá, az információtechnológiák és az információs szolgáltatások.

A modern, elektronikus alapokon nyugvó gazdaság legfőbb termelőerejévé azóta az információ és a tudás vált. Ennek következtében mindenki számára biztosítani kell az információkhoz való szabad hozzáférést. A digitális írástudás elterjesztése azonban felelősséggel jár. Biztosítani kell a folyamatosan megújuló információs és kommunikációs eszközöket, hogy mindenki képes legyen az információ megszerzésére és az elektronikus szolgáltatások igénybevételére, illetve el kell érni, hogy a megszerzett információ felhasználható tudássá válhasson.

Az internet mára olyan virtuális térré alakult, ahol a felhasználók a számukra fontos információk sokféleségéhez juthatnak hozzá. A hozzáférés korlátaival azonban feltehetően még hosszú ideig számolnunk kell; ez abból adódik, hogy a használók számára fontos információk elkerülik figyelmüket, csupán azért, mert nem érhető el a világhálón. Ezzel szemben megszámlálhatatlanul sok felesleges, helytelen és nem mellelleg hibás információ található még a legnépszerűbb oldalakon is.

A kutatás előzményei

A vizsgálat előzménye azon a hétköznapi megfigyelésen alapult, amely szerint az egyetemisták többsége hétköznapi tájékozódása és tanulmányai során folyamatosan használja az internet adta lehetőségeket. A kérdés úgy fogalmazódott meg bennünk: a hallgatók milyen keresőket használnak az információszerzés során, tudnak-e szelektálni az óriási találati halmazból, tudják-e értékelni, értelmezni a találati halmaz elemeit, illetve hogy a szakirodalmi információszerzés során mely eszközöket részesítik előnyben?

A kutatás során megkülönböztettünk hétköznapi és szakirodalmi információ-szerzési készséget, illetve a hagyományos és az elektronikus források közötti eligazodás képességét.

A kutatásnak a hasonló témájú külföldi felmérések, vizsgálatok, hazai folyóirat-cikkek és tanulmányok³ képezik a bázisát, azonban ezek elenyésző száma csak kiindulópontot biztosított számunkra.

A módszer

A kutatás módszerül a kérdőíves felmérést választottuk, három kérdéscsoportban tudakozódtunk. Az elsőbe tartoztak a bevezető kérdések, ahol rákérdeztünk a nemre, korra, tanulmányi szakra, szociális, családi körülményre és egyéb szokásokra. A második kérdéscsoportban irányított kérdésekkel operáltunk, amelyek az információszerzési és -felhasználási szokásokra irányultak. Végül a levezető kérdésekben egy-egy konkrét tájékozódási feladattal bizonyosodunk meg a válaszadó tájékozódási szokásairól.

A mintavétel

A kutatást a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán folytattuk le a 2007–2008-as tanévben.

A kérdőív segítségével a nappali osztatlan alapképzésben résztvevő és az új, bolognai képzési rendszerben résztvevő hallgatók 27 százalékának információszerzési szokásait vizsgáltuk.⁴

A legnagyobb arányban az andragógus hallgatók képviselték magukat, majdnem 70 százalékkal, mögöttük az informatikus könyvtárosok 22 százalékkal, a humánszervezők 6 százalékkal, a művelődésszervezők 4 százalékkal. Ez az arány megfelel a kar hallgatói létszámarányának; az új BA képzésben résztvevőknek több százas hallgatói létszámuk van, a felsőbb éveseknél ez a szám néhol az előbbi tizedét sem teszi ki.

A kor és a nem megoszlása a következőképp alakult. A nők sokkal nagyobb, tízszeres arányban képviselték magukat, mint férfi hallgatótársaik. A nem mellett a kor is fontos szempont volt: a megkérdezettek 35 százaléka 20 évesnek vallotta magát, ezután a legtöbben 21 és 22 évesek voltak, válaszadók két százaléka pedig már elmúlt 25 éves.

A mintában a legmagasabb arányban (körülbelül 50 százalékkal) az első- és másodéves andragógus szakos nők képviselték magukat 1987 és 1988-as születési dátummal.

Lényeges kérdés még a lakóhely típusa és a felsőoktatásban eltöltött évek száma is. A válaszadók 35-35 százaléka él faluban, illetve kisvárosban, 24 százalékkal nagyvárosban, öt százalék pedig egy-egy nagyváros elővárosában. A válaszadók felét az első- és másodéves falun élő andragógus nők teszik ki. Húsz százalék viszont olyan első vagy másodéves informatikus könyvtáros szakos nő, aki városban vagy nagyvárosban él; tehát míg andragógia szakot inkább a kisebb településekről származók választják, addig az informatikus könyvtárost a városiak.

A felsőoktatásban eltöltött évek száma azért fontos szempont, mert a felsőoktatásban már több időt eltöltött hallgatók, életkoruktól függetlenül nagyobb tapasztalattal rendelkeznek, mint évfolyamtársaik. A hallgatók 45 százaléka elsős, és 40 százaléka másodéves. Legkevesebben az utolsó évek vannak, egy százalékkal képviseltették magukat. A hallgatók többsége általában annyi ideje áll jogviszonyban az intézménnyel, amilyen évfolyamos, viszont előfordul kivétel is. Az elsőéves andragógusok között van egy 10 százalékos csoport, amely ugyan még nincs egy éve, hogy elkezdte ezt a szakot, mégis legalább három éve hallgatója felsőfokú oktatási intézménynek.

A hipotézisek

A kutatás elsődleges hipotézise arra a hétköznapi és a szakirodalmi információszerzésre irányult, amely szerint, azok a hallgatók, akik a mindennapi friss hírek beszerzése folyamán az internetet részesítik előnyben, azok a szakirodalom beszerzése során is előszeretettel ezt a csatornát fogják választani. A második feltételezés, hogy azok az egyetemisták, akik a tanulmányaikhoz szükséges információk nagyobb hányadát az internetről szerzik, a világhálón fellelhető információs lehetőségek teljes skáláját – az általános keresőktől a társadalomtudományi szakadatbázisokig – átvizsgálják egy-egy keresés alkalmával.

A hétköznapi információszerzés

Az első kérdések a hétköznapi információszerzési szokásokra irányultak, ezen belül pedig arra, hogy a hallgatók mely források segítségét veszik igénybe a mindennapi tájékozódás során, illetve, hogy a híreket milyen arányban olvassák elektronikus dokumentumok segítségével, ezeken felül, hogy mely nyelveken olvasák azokat.

A vizsgált hallgatók 44 százaléka az internetről szerzi be a legtöbb naprakész, köznapi információt, a televízió pedig a második helyen áll 35 százalékkal. Ezek után következik a rádió, az újság, majd a könyvtár és az egyéb források, amelyeknél a baráti, rokoni viszonyokra, vagy a szűkebb családi kapcsolatokra gondolnak a hallgatók, ám ezek aránya az előző kettőhöz mérten elenyésző, együttesen sem éri el sem a tévé, sem pedig az internet használatának gyakoriságát. A válaszadók több mint fele a friss hírek 70 százalékát szerzi be elektronikus dokumentumok segítségével, míg az egyharmaduk információi 50 százalékát. A válaszadók kétharmad része kizárólag magyar nyelven olvassa a friss híreket, míg 33 százaléka a magyar mellett egy vagy két idegen nyelven is tájékozódik.

A szakirodalom gyűjtése

A kutatás egyik legfontosabb kérdésköre az, hogy a hallgatók információikat elsődlegesen milyen csatornákon keresztül szerzik be. A válaszadók átlag fele szerzi tanulmányaihoz szükséges információk 50 százalékát könyvből, míg sajtó-

termékből csupán 10 százalékát. Átlagosan a hallgatók kétharmad része a tanulmányaihoz szükséges információk negyedét–felét szerzi be az internetről.

A legtöbben azok a hallgatók vannak, akik tanulmányaik során 70 százalékban használnak könyveket, 20 százalékban az internetet és 10 százalékban pedig egyéb forrásokat. Majdnem ugyanennyi hallgató 40-40 százalékban használja az internetet és a hagyományos forrásokat, azonban a szakirodalom 20 százalékát más forrásokból szerzik be. Ebből leszűrhetjük, hogy igaz, magas az internet használata a szakirodalmi információszerzés tekintetében, a hallgatók inkább mégis a papíralapú információhordozókat részesítik előnyben a digitálisakkal szemben.

Szakirodalom gyűjtése a könyvtárban

A továbbiakban külön vizsgáltuk a könyvtárban és az interneten való informálódást. Ez azért szükséges, mert a vizsgálattal elsősorban arra szeretnénk rávilágítani, hogy az internet favorizálásával a hallgatók hajlamossá válnak a hagyományos csatornákat elhanyagolni, sőt mellőzni. Ezáltal fontos információk veszhetnek el számukra, míg az interneten megjelenő, de – esetenként – kétes értéket képviselő dokumentumok felértékelődnek.

Először a könyvtárban való tájékozódást vizsgáltuk. Első kérdéscsoportunk arra vonatkozott, hogy a hallgató honnan indulna el, ha kizárólag a könyvtár állna rendelkezésére az információszerzésben. A válaszadók 73 százaléka választotta a könyvtár elektronikus katalógusát, az OPAC-ot. 12 százalék az információs pultnál kapja meg a számára fontos információkat, míg 5 százalékuk elkezd böngészni a szabadpolcon, és 4 százalékuk kikéri a könyvtáros véleményét.

A következő kérdéscsoportnál a megkérdezetteket arra kértük, jelöljék meg, hogy százalékos arányban mennyire használnak egy-egy információs forrást a könyvtárban. A hagyományos katalógus kihasználtsága az elektronikus katalógusok bevezetésével radikálisan csökkent, így a hallgatók 60 százaléka már egyáltalán nem használja azokat. A digitális katalógust a hallgatók rendszeresen használják, ám a hallgatók negyede ezt a forrást sem alkalmazza a keresései során. A tanulók fele 25 százalékban használja az internetes katalógust a számára szükséges információk megszerzéséhez. Az adatbázisok azonban lehetnének sokkal kihasználtabbak! A hallgatók 37 százaléka egyáltalán nem veszi igénybe a társadalomtudományi adatbázisokat, és csupán 40 százalékuk szerzi innen a szükséges szakirodalomnak mintegy negyed részét.

Szakirodalom gyűjtése az interneten

Az általános keresők használatának rutinja nagyon fontos, hiszen először ezen az oldalon érdemes elkezdni a különböző témákban való keresgélést; azonban minél többet szeretnénk olvasni egy témában, annál mélyebbre kell ásunk, annál speciálisabb portálokra kell linkelnünk, hogy az információ, amelyet az internet segítségével találtunk, releváns legyen. A webes keresőfelületek használata során különböző keresőtaktikákat kell alkalmaznunk, pontosan megfogalmazott keresőkérdéseket kell alkotnunk, hogy a találati halmazunk teljes és pontos

legyen. Teljességre azért kell törekednünk, mert elszalaszthatunk olyan információkat, amelyek fontosak lennének a téma szempontjából, csak a keresőkérdés rossz megfogalmazása miatt marad ki a találati halmazból. A teljesség mellett a pontosság is lényeges, mivel a találati halmazban feldolgozhatatlan mennyiségű „zaj” keletkezhet a keresőkérdés rossz minősége miatt. A különböző keresőtaktikák és jól megfogalmazott keresőkérdések használata főleg azokon a portálokon elengedhetetlen, ahol nincs relevanciamérés, amely a dokumentumok hitelességét vizsgálja.⁵

Az interneten való információszerzés kapcsán az első kérdésünk az volt, hogy a hallgató milyen típusú weblapról indul el, illetve konkrétan melyik oldalon kezdi a keresést. A hallgatók 84 százaléka valamilyen általános keresőoldalon kezdi a keresést, mellette elenyésző arányban jelentkezik a tematikus portál, mindössze 9 százalékkal. A „*Mely weblapon kezdi a keresést?*” kérdésre kiugróan magasán a Google-t választotta a válaszadók 90 százaléka. Mellette szerepel pár általános keresőoldal mint a *www.startlap.hu*, *www.origo.hu*, *www.kapu.hu*, *www.altavista.hu*, viszont a Google után a második helyen 4 százalékkal a *www.lib.pte.hu* áll, amely a Pécsi Egyetemi Könyvtár honlapja, illetve a könyvtár elektronikus katalógusa.

A Google-t elsősorban az első és másod évfolyamos andragógia szakos nők használták, mindemellett ők veszik igénybe a legnagyobb mértékben az Origót és a könyvtár honlapját is. A humánszervező szakosak elsősorban a Startlapot és az Altavistát választják, míg az informatikus könyvtárosok a Kaput.

Az internetes tájékozódás folyamán fontos az embernek ismernie az összetett keresési lehetőségeket, amelyek segítségével pontosabb, relevánsabb információhoz lehet jutni. Ezek a lehetőségek megvalósíthatók az operátorok, a szűkítési lehetőségek és a beépített korlátok használatával, amelyekkel optimalizálni lehet a találati halmazt. A három összetett keresési lehetőséget átlagban a hallgatók 60 százaléka használja, viszont a maradék 40 százalék egyáltalán nem használja azokat a lehetőségeket, amelyekkel megkönnyíthetnék a keresés folyamatát. A szűkítési lehetőségeket használják a legtöbben, a hallgatók 65 százaléka. Az internetes keresés során a keresőkérdés megfogalmazása után egy találati halmazban kell kiigazodnunk, és ebből kell kiválasztanunk a számunkra legmegfelelőbbeket. A hallgatók többsége a *www.google.hu*-t jelölte meg leggyakrabban használt keresőjének, ezért a találati halmaz szerkezeti leírásánál a Google féle halmazt vesszük általánosnak. A keresés lefolytatásakor a találati halmaz, sorszámokkal jelölve, a relevancia mértéke szerint sorban helyezkedik el, és oldalakra tagolódik. Egy egyszerűbb lekérdezés ezért több millió találatot is eredményezhet, és nem biztos, hogy a számunkra legfontosabb információt tartalmazó honlap címe a Google találati halmazának elején fog szerepelni, ezért volt fontos kérdés a vizsgálatban, hogy a hallgatók vajon megelégszenek-e az általános webes keresők első oldalán közzétett információkkal. A válaszadók 70 százaléka tovább lapoz, tehát nem elégszik meg csupán az első oldal találatával, azonban a hallgatók majdnem egyharmada megelégszik az első tíz honlap információival.

A következő fontos kérdés, hogy a hallgatók a találati halmazt elemzik-e, vagy azokból véletlenszerűen választanak. A válaszadók 70 százaléka állítja, hogy elemzi az elektronikus találati halmazt, a hallgatóknak ez a számaránya többnyire megegyezik hallgatóknak azon csoportjával, akik az előző kérdésnél nem elégedtek meg az első oldalon talált információkkal. Együttesen vizsgáltuk az előző két és a

kedvenc webes keresőre irányuló kérdést. Az adatok arra engednek következtetni, hogy aki elemzi a találati halmazt, az inkább engedi meg magának, hogy megálljon az első oldalon talált eredményeknél, míg akik csak véletlenszerűen böknek rá egy-egy találatra, azok – az esetek többségében – továbbmennek. Általában azok a hallgatók elégednek meg az első oldalon talált eredményekkel, akik elemzik a találati halmazt, és leggyakrabban a *www.lib.pte.hu*, a *www.origo.hu* vagy a *www.startlap.hu* oldalt használják. Akik a Google-on keresnek általában attól függetlenül, hogy elemzik a találati halmazt, rendszerint tovább lapoznak az első oldalról.⁶

A tényleges elemzés a felmérésben résztvevők számára a különböző weblapok megtekintésével történik. A hallgatók fele beleolvas a szövegbe, úgy dönti el, megfelel-e számára a dokumentum. 30 százalék kizárólag a cím alapján dönt, 10 százalék pedig a szerencsére alapozza a választást.

Az elektronikus dokumentumok folyamatosan jelen vannak életünkben, így az egyetemisták életében is. Tanulmányaikhoz egyre nagyobb arányban használják az internetet és különféle elektronikus anyagokat. Következő kérdésünk a tanulmányokhoz szükséges hagyományos és az elektronikus dokumentumok arányára vonatkozott. A hallgatók 60 százaléka ugyanannyi hagyományos és elektronikus dokumentumot használ tanulmányai során. 28 százalékuk azonban a szakirodalom több mint háromnegyedét hagyományos, negyedét pedig elektronikus dokumentumokból szerzi be.

Már esett szó a találati halmaz teljességéről és pontosságáról. Kíváncsiak voltunk, ez mennyire fontos a hallgatóknak. A válaszadók 65 százaléka állítja, hogy egy keresés lefolytatása után a találati halmazt vizsgálja teljességi, pontossági szempontok alapján. A hallgatók egyharmada nem fordít erre külön figyelmet. Az itt megfigyelhető 1/3-2/3-os arány már az előzőekben is tapasztalható volt, elsősorban az összetett keresési lehetőségeknél és a találati halmaz elemzésénél.

A szaktól teljesen függetlenül többségben vannak azok a hallgatók, akik elemzik a találati halmazt, és vizsgálják teljesség, pontosság tekintetében.

Egy-egy szakirodalom kora is fontos tényező lehet elsősorban a frissesség és a hitelesség miatt. A válaszadók 94 százaléka számára fontos a szakirodalom kora, így nagyobb százalékban használják öt éven belül megjelent könyveket, mint öt évnél régebbieket.

A szakirodalmi információszerezés során sokszor lehet külföldi folyóiratcikkekkel, tanulmányokkal találkozni, ezért megkérdeztük: a hallgatók milyen nyelveken olvasnak szakirodalmat. A válaszadók 67 százaléka kizárólag magyarul olvassa a szakirodalmat, a hallgatók negyede magyarul és egy világnyelven, amely az esetek többségében angol vagy német, 8 százalékuk pedig magyarul plusz két idegen nyelven, amely elsősorban az angol és a német volt. A két világnyelven kívül elenyésző arányban megjelent a francia és az olasz nyelv is.

Az információszerezés során a gyorsaság és az ár is fontos szempont. Kérdésünk arra irányult, melyik csatornákon keresztül szerzik be a hallgatók a leggyorsabban és a legkisebb anyagi ráfordítással a számukra szükséges információkat. A leggyorsabb forrásnak az internet bizonyult. A válaszadók 80 százaléka választotta a világhálót a leggyorsabb információszerező csatornának, ez kimagaslóan vezet a többi előtt, mivel a könyvtárat a hallgatók 16 százaléka, a tévét pedig 1 százalék választotta. A költséghatékonyság tekintetében viszont már nagyobb a megoszlás a csatornák között. A hallgatók fele ugyan az előző válaszokhoz hasonlóan az

internetet választotta, addig itt 41 százalékkal szerepel a könyvtár mint a második legolcsóbb csatorna. A televízió viszont ugyanolyan csekély aránnyal képviselteti magát, mint az előzőekben.

A hallgatók egyre több – sokszor indokolatlan – esetben az internethez nyúlnak, ha információra van szükségük. A következő kérdésünk arra irányult, ha a hallgató rendelkezésére állna minden forrás, melyiket választaná elsőként, illetve milyen sorrendben használná fel azokat, ha egy konkrét információt keresne. A megkérdezettek 65 százaléka tette az internetet az első helyre. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a legolcsóbb és a leggyorsabb csatornának is a világháló neveztek meg, így némelyeknek nem is jut eszébe más forrást használni. Az internetet 13 százalékkal a lexikon követi, majd 8 százalékkal az adatbázis és 5 százalékkal az enciklopédia.

A szakirodalmi információszerzés tekintetében az utolsó kérdésünk az volt, hogy az egyetemisták tesznek-e különbséget a weblapok között annak függvényében, hogy hétköznapi vagy szakirodalmi információkat keresnek. A válaszadók 66 százaléka igennel felelt, azonban 33 százalék nemmel, amely elég elrettentő adat, tekintve, hogy pár éven belül tudományos munkát kell írniuk, amelyhez az információkat ugyanonnan fogják megszerezni, mint a bulvárhíreket.

Az andragógia szakosok között figyelhető meg a legnépesebb hallgatói csoport, akik nem tesznek különbséget a weblapok között, és kereséseik lefolytatásához általában a Google-t használják.

Már az előző kérdéseknél is megfigyelhető volt a hallgatók 2:1 arányú megosztottsága. Ebből messzemenő következtetéseket természetesen nem lehet levonni, mégis elgondolkodtató, hogy az egyetemisták közel egyharmada nem tudja szakszerűen használni az internetet, és nem tud élni a lehetőségekkel, amelyeket ez a csatorna biztosítana számukra.

Szakirodalom gyűjtése adatbázisokból

A könyvtárban és az interneten való szakirodalom-gyűjtés után külön részben írunk a társadalomtudományi szakadatbázisok használatáról. Az adatbázisok kérdéséről fontos beszélni, mivel jelentős információs értéket képviselnek, és – nem elhanyagolható az sem, hogy – bizony komoly pénzbe kerül mind az üzemeltetőknél, mind pedig a könyvtáraknál. A társadalomtudományi tájékoztató apparátus sosem fejlődött olyan intenzitással, mint a természettudományos tartalmúak. Ezt azért fontos tisztázni, mert amikor a természettudományi területen oktatóknak, tanulóknak már természetes volt az internet és az adatbázisok használata, akkor a társadalom- és humán tudományok területén ez még közel sem volt általánosan elterjedt. Ez utóbbiak esetében a változás csak jóval később és lassabban ment végbe. Azonban ez nem lehet magyarázat arra, hogy a jelenkor értelmiségi rétege miért nem használja ezeket az alapvető forrásokat.

A társadalomtudomány területén több magyar és nemzetközi adatbázist is ismerünk, ezeknek az összegyűjtött állománya igen jelentős egy-egy szakterületen, ilyenek például a SzocioWEB és az EISZ, valamint az EBSCO-szolgáltatás releváns elemei is. Az egyetemi hallgatók számára primer információs forrást jelentő, a nemzetközi és a nemzeti szakirodalmat feltáró, esetenként teljes szövegű hoz-

záférést is biztosító társadalomtudományok feldolgozásával, közzétételével foglalkozó szakadatbázisokat a válaszadók mindössze 37 százaléka használ, ami egyben azt is jelenti, hogy 63 százaléka nem használ, illetve nem tud megnevezni ilyet.

Kérdőívünkben három kérdés foglalkozik kizárólag az adatbázisok ismeretével és használatával. Először rákérdeztünk arra, hogy a hallgatók mely társadalomtudományi adatbázisokat használják. A kérdés pontosan úgy hangzott, hogy „*Melyek az Ön által használt internetes társadalomtudományi adatbázisok?*”. Lényegesnek éreztük ezt megemlíteni, mert a kérdésre a hallgatók majd' 63 százaléka egyáltalán nem válaszolt, 13 százalékuk pedig a következők valamelyikét válaszolta: www.google.hu, www.kurzor.hu, www.lib.pte.hu, www.wikipedia.hu. Az itt említett oldalak természetesen használható keresők, csak nem kifejezetten társadalomtudományi adatbázisok. A válaszok számából kiténik, hogy a hallgatók csupán negyede tudott megnevezni bármilyen internetes társadalomtudományi adatbázist, amely rendkívül alacsony aránynak számít.

A hallgatók 25 százaléka, aki válaszolt a kérdésre, leggyakrabban a MATARKÁ-t említette, utána a SzocioWEB, EISZ, MEK és a PAD szerepel. Az említett adatbázisok, az EISZ-t kivéve, magyar nyelvű adatbázisok. A MATARKA folyóiratcikk-adatbázis, a SzocioWEB szociológiai tanulmányok és cikkek adatbázisa, a PAD fő profilja pedig a pedagógia, valamint annak határ- és segédtudományai. Ezek mellett megjelent még az EBSCO, a MANCI, az EPA, az NPA, az IKER és az ERIC, számuk viszont elég csekély, mivel ezeket az adatbázisokat mindössze egy-egy ember említette meg.

A következő kérdés az adatbázisok használatának gyakoriságára vonatkozott. A kérdésre a hallgatók 23 százaléka nem válaszolt, amely érthető az adatbázisok nem megfelelő ismeretének fényében. Mégis az előző és az itteni hánzad közt van némi eltérés, mivel a fenti kérdésre 63 százalék, az itteninél 23 százalék nem válaszolt. A különbség jelentős, ez azt mutatja, hogy jóllehet, a hallgatók 40 százaléka nem ismer internetes adatbázist, mégis használja azt. Naponta a hallgatók 19 százaléka, hetente 12 százalék, havonta többször pedig 14 százalék használja az adatbázisokat. Havonta vagy ritkábban a hallgatók 32 százaléka.

Az utolsó kérdésnél felsoroltuk azokat az adatbázisokat, szolgáltatásokat, amelyek társadalomtudományi tartalmakat is feldolgoznak, és rákérdeztünk, ismerik-e ezeket a hallgatók. Az adatbázisok a következők voltak: EBSCO, EISZ, PAD, SzocioWEB, SSCI, DDA, ERIC, MATARKA, MEK, NAVA. A kérdésre a hallgatók 95 százaléka válaszolt. A legismertebbek a hallgatók körében az EISZ, a MATARKA és a MEK, átlagban 70 százalékos ismertséggel. Ezeket követte az ERIC, a SzocioWEB, az EBSCO és a PAD 50 százalékos ismertséggel, végül a legismeretlenebbek az SSCI, a DDA és a NAVA lettek, ezeket a hallgatók 30 százaléka jelölte meg.

A különböző szakos hallgatók adatbázis-használata is eltér egymástól. Míg az andragógusok inkább a MATARKÁ-t és a SzocioWEB-et használják, addig az informatikus könyvtárosok a MEK-et és a MANCI-t részesítik előnyben, mivel ez utóbbi adatbázis elsősorban olyan tanulmányokat, cikkeket ölel fel, amelyek jellemzően a könyvtártudomány területén születtek.

Összegzés

Az egyetemi hallgatók körében igen kedvelt eszköz a számítógép és az internet. Ebben a társadalmi csoportban a digitális írástudás egy új alapkészség. Feltételeztük, hogy ismerik az internet adta lehetőségeket, tudnak keresni a hálón, és meg tudják szerezni a legelődugottabb információkat is. Ám az ilyen fiatalok száma – a felmérés szerint – meglehetősen alacsony. Az egyetemisták információszerzési szokásai eléggé felületeseek, az ezzel kapcsolatos ismereteik felszínesek. Az általános webes keresőket mindenki ismeri, de nem mindegy, mire használjuk, mivel az ilyen site-ok találati halmaza nem minden esetben mondható tudományos szempontból igényesnek.

A hétköznapi információszerzésében óriási szerepet játszik az internet, ám a vizsgált hallgatók nagy aránya csak részben használja a tanulmányai során ezt a nélkülözhetetlen eszközt, illetve ha használja, akkor sem megfelelő módon.

A hallgatók 63 százaléka nem használ társadalomtudományi szakadatbázist, annak ellenére, hogy átlagosan 50 százalékuk ismer legalább egyet. A differencia 13 százalék, azon hallgatók csoportja, aki ugyan tudja, hogy léteznek, ilyen adatbázisok, mégsem lép túl a Google határain.

Kétségtelen, hogy az internet olyan eszköz, amelynek révén talán a leggyorsabban tudunk információhoz jutni, csak nem biztos, hogy relevánshoz. Az interneten fellelhető információk nem mindig teljesek, sőt sokszor tévesek. Ezért kell a könyvtárakat nem az internet ellenfeleként, hanem partnereként felfogni, mert kettejük kapcsolatának kihasználása óriási lehetőségeket jelent.

JEGYZETEK

- 1 A vizsgálatot a 2007/2008-as tanév során Bognár Kristóf és Egervári Dóra végezte.
- 2 Machlup Fritz: *The production and distribution of knowledge in the United States*. Princeton, Princeton University Press, 1962.
- 3 Line, Maurice: *Invertigation into information requirementa of the social science 1971*. Line, Maurice: *A társadalomtudományi szakemberek információhasználata és információszükségletei (Az IFROSS-vizsgálat és tanulságai)*. = Könyvtári Figyelő, 1972. 5. sz.; Sütő Péter: *Hypertext az információszolgáltatásban = Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 1997. 6. sz. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=2168&issue_id=61 (2007. július 6.); Boda István: *Az internet használata*. <http://www.math.klte.hu/~bodai/internet/index.html> (2003.03.12.); Bokker Sándor: *Jellemző internet-használat Magyarországon*. = Kutatási Jelentés, 2002. 15-16. sz. 110-112. p. *Magyarországi internet-használati tendenciák (Netsurvey Internetkutató Intézet)*. = Kutatási Jelentés, 2002. 13-14. sz. 165-167. p.
- 4 A válaszadók száma összesen 118 fő volt.
- 5 Sütő Péter: *Hypertext az információszolgáltatásban = Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 1997. 6. sz. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=2168&issue_id=61 (2007. július 6.)
- 6 A vizsgálatnak ezt az eredményét még további, kizárólag ezekre a kérdésekre irányuló elemzésével szükséges lenne folytatni, mivel az elvégzett kutatás nem elegendő finomsággal mérte a tényleges, illetve esetleges összefüggéseket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Boda István: Az internet használata. <http://www.math.klte.hu/~bodai/internet/index.html> (2003.03.12.)
- Bokker Sándor: Jellemző internet-használat Magyarországon. = Kutatási Jelentés, 2002. 15–16. sz. 110–112. p.
- Gáspár Tamás: Bevezetés az információs társadalomba. Bp., KIT Képzőművészeti Kiadó, 1999.
- Juhász Lilla: Információs társadalom, információs stratégiák. Bp., L'Harmattan: Zsigmond Király Főiskola, 2006.
- Kis Papp László: Adatpolitika és projektmenedzsment. Székesfehérvár, Soproni Egyetem Földmérési és Földrendező Főiskolai Kar, 1998.
- Line, Maurice: A társadalomtudományi szakemberek információhasználata és információ-szükségei (Az IFROSS-vizsgálat és tanulságai) = Könyvtári Figyelő, 1972. 5. sz. 483–495. p.
- Machlup, Fritz: The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton, Princeton University Press, 1962.
- Magyarországi internet-használati tendenciák (Netsurvey Internetkutató Intézet). = Kutatási Jelentés, 2002. 13–14. sz. 165–167. p.
- Sütheő Péter: Hypertext az információs szolgáltatásban. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=2168&issue_id=61 (2007. július 6.)

Egervári Dóra

Hogyan lehet hasznosítani egy egyszerű könyvtárhasználati kérdőív eredményeit a gyakorlatban?

A Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ 2008-ban kérdőíves felmérést végzett a látogatók könyvtárhasználati szokásairól, miután az NKA Könyvtári Szakmai Kollégiumánál sikeresen pályázott erre a célra. A válaszadás önkéntes volt, igyekeztünk gyorsan megválaszolható kérdéseket feltenni. Összesen 343 értékelhető kérdőívünk lett a kétnapos felmérés eredményeként, 58-an nem voltak hajlandóak kitölteni, többnyire azért, mert siettek.

A kérdőív összeállítása során az alábbiakat tudakoltuk:

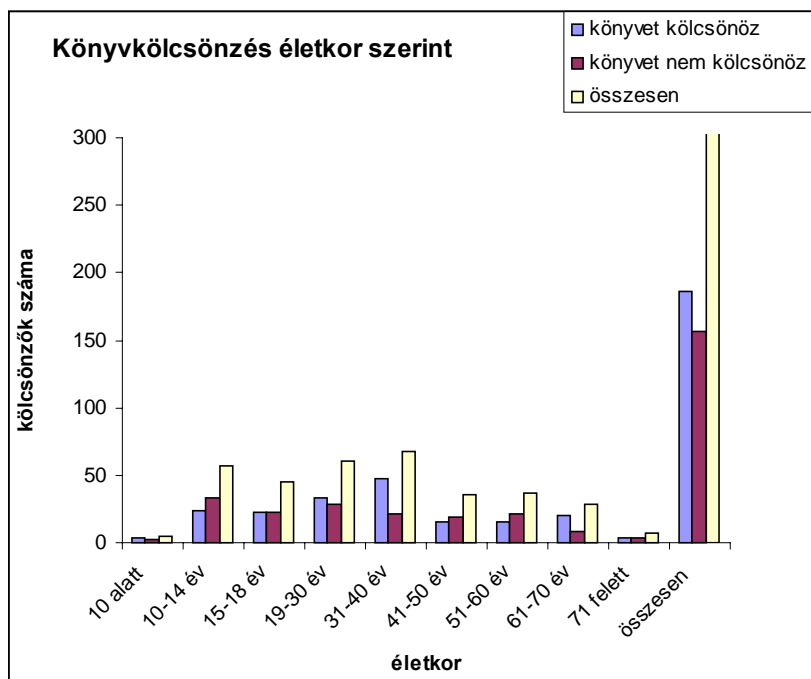
- milyen célból tér be könyvtárunkba az olvasó,
- milyen gyakran jár ide,
- mennyi időt tölt el nálunk,
- a nap mely szakában szokott könyvtárunkba járni,
- kölcsönzés esetén miből hány darabot visz ki általában,
- sikerült-e az adott napon teljesítenünk a kérését,
- neme, életkora és foglalkozása?

A kérdőívek feldolgozása az SPSS statisztikai programcsomaggal történt, amelynek előnye, hogy az ún. keresztábrás elemzéssel lehetőségünk volt a külön-

böző összefüggések feltárására is. A program használata viszonylag egyszerű, a kérdéseket és az azokra adható válaszokat először matematikai nyelvre kell lefordítani, majd bekódolni a programba – ezek lesznek a változók; majd következhet maguknak a kérdőíveken szereplő válaszoknak az adatbevitel, ami – noha elég monoton munka – megéri a fáradságot, hiszen ha készen vagyunk, rengeteg mindent megtudhatunk a látogatóinkról.

A gödöllői könyvtár felmérése során elég hízelgő eredmények születtek, noha a látogatók 14 százaléka rejtve maradt előttünk, ennyien nem töltötték ki kérdőívet. A válaszolóknak azonban 64 százaléka hetente egyszer vagy többször látogat el könyvtárunkba, viszont jellemző rájuk, hogy félóránál kevesebbet vannak itt. A látogatók egyharmada 18 év alatti, ám a legnépesebb korosztály a 31–40 éveseké, és ők azok, akik a legtöbb könyvet kölcsönözik. A legkevésbé, sajnos, a 10–14 évesek korosztálya kölcsönöz; az iskolás korosztály leginkább olvasgatási, böngészési céllal jön hozzánk, illetve igen népszerű náluk az internet és PC használata is. Újságolvasási célból leginkább a nyugdíjasok látogatnak minket, a CD, DVD kölcsönzés egyértelműen az aktív, 30–50 éves korosztályra jellemző. És volt egy eredmény, amire igen büszkék voltunk: a válaszadók 90 százaléka teljesen elégedett velünk, és csupán egy százalékuuk nyilatkozott úgy, hogy semmit nem tudott elintézni nálunk.

Az alábbi ábra azt mutatja meg, hogy a különböző korú látogatóinkra mennyire jellemző a könyvtárak egyik legalapvetőbb szolgáltatásának az igénybevétele, a könyvkölcsönzés.

A statisztikai adatok elemzésekor szerettünk volna választ kapni arra, vajon van-e érdemleges különbség a férfiak és nők, valamint a különböző korcsoportba tartozók könyvtárhasználata között, illetve a különböző látogatási célok között van-e kapcsolat. Ezekre az SPSS használata során mind lehetőségünk volt, és a következő összefüggésekre derült fény: a gödöllői városi könyvtárban a férfiak nem csak kevesebben kölcsönöznek, mint a nők, de egyszerre kevesebb könyvet is visznek ki. A nők 30, a férfiaknak csak 15 százaléka szokott gyerekkönyveket kölcsönözni, viszont CD-t, DVD-t inkább a férfiak.

A férfiak 47, míg a nők 58 százaléka jött könyvet kölcsönözni. (A könyvkölcsönzők 70 százaléka nő volt!) Férfiaknál nagyobb arányban az iskolások és nyugdíjasok, nőknél az iskolások és a teljes állásban foglalkoztatottak jelölték meg legtöbbször ezt célként. Olvasgatási cél mindkét nemnél egyforma, 31-32 százalék volt, de a férfiaknál jellemzően az iskolás és nyugdíjas, míg nőknél az iskolás és aktív korosztály jelölte meg, ami tökéletesen harmonizál a könyvkölcsönzési adatokkal. Újságot olvasni a férfiak 24, a nők 21 százaléka jön hozzánk, férfiaknál döntően a nyugdíjas, nőknél döntően az iskolás korosztály.

CD-kölcsönzési céllal a férfiak 15, a nők 7 százaléka látogatott könyvtárunkba. Mindkét esetben az aktív foglalkoztatottak vannak legtöbbször, nőknél még jellemző az iskolások nagyobb aránya is. Hasonló volt a helyzet a DVD-kölcsönzésnél is, azzal a különbséggel, hogy itt megjelentek a gyeken lévő nők is. Nem okozott túl nagy meglepetést, hogy a hangoskönyvek esetében nem a nyugdíjas korosztály volt az első helyen, sőt a nők esetében teljes mértékben hiányzott ez a korosztály.

Információkeresési céllal a válaszadók mindkét nemnél egyformán 15 százalékban jelölték meg, de férfiaknál jellemzően iskolás, nyugdíjas, nőknél csak az iskolásokra volt ez jellemző.

A PC-használat férfiaknál 5, nőknél 7,5 százalék, míg az internethasználat mindkét nemnél 20 százalék, döntően iskolások és teljes állásúak. Tanulni-dolgozni mindkét esetben a válaszadók 10 százaléka jött. De férfiaknál jellemzően az iskolások és nyugdíjasok, nőknél az iskolások. Férfiaknál hiányzik a teljes állásúak, nőknél a nyugdíjasok korosztálya.

Új kiadványokról tájékozódni a férfiak 9, a nők 5 százaléka jött. Míg nőknél az életkor megoszlik, addig férfiaknál jellemzően a nyugdíjasok jelölték meg ezt célként. Sokan jönnek a gödöllői könyvtárba a szabadidő eltöltése céljával is. Itt egyértelműen megjelennek a gyeken lévő anyukák, aki gyerekükkel akár egész délelőttöt is eltöltenek nálunk. Vannak akik csak beszélgetni, ismerőssel találkozni jönnek hozzánk, ez a válaszadók 9 százalékára jellemző.

A kérdőív elemzése során azt is kutattuk, melyik korosztály mennyi időt tölt el intézményünkben. Az eredmény nem volt annyira meglepő: hosszabb időt, egy vagy több órát leginkább a 10–14 évesek töltenek itt, míg a 20–40 évesekre az jellemző, hogy csak beugranak öt percre, gyorsan elintézik mindent, és már rohannak is tovább.

Vizsgálatunk során érdekes volt összehasonlítani a következő két kérdést, illetve az arra adott válaszokat: az adott napon milyen célból látogatott könyvtárunkba, és hogy általában miből, mennyit szokott kölcsönözni? Az eredmények elemzése során mindenhol tapasztaltunk eltérést, tehát voltak olyanok, akik a kérdőív kitöltésekor nem könyvkölcsönzési céllal jöttek, de egyébként szoktak. Így sokkal realitásabb képet kapunk arról, hogyan alakulnak az olvasói szokások. Tehát

a minta alapján a látogatók 79 százaléka szokott könyvet (szemben az 54 százalékkal, amely az adott napon kölcsönzött), 25 százaléka gyerekkönyvet, 19 százaléka CD-t és DVD-t kölcsönözni.

Végül pedig összehasonlítást végeztünk a potenciális (Gödöllő teljes lakossága) és a tényleges látogatók korcsoport szerinti megoszlásáról. Az alábbi eredmények születtek:

Korosztály	Válaszadók	%	Kumulált %	Gödöllő	%	Kumulált %
10 év alatt	5	1,5	1,5	3 380	10,9	10,9
10–14 év	57	16,6	18,1	1 791	5,76	16,6
15–18 év	45	13,1	31,2	2 165	6,96	23,6
19–30 év	61	17,8	49,0	5 836	18,7	42,3
31–40 év	68	19,8	68,8	4 166	13,4	55,7
41–50 év	35	10,2	79,0	4 462	14,3	70,0
51–60 év	37	10,8	89,8	3 981	12,8	82,8
61–70 év	28	8,2	98,0	2 652	8,5	91,3
71 év fölött	7	2,0	100,0	2 672	8,6	100,0
Összesen	343 fő	100,0		31 105 fő	100,0	

Látható, hogy a 10 év alattiak nagyon kevesen vannak a könyvtárlátogatók között, ahhoz képest, hogy mekkora az arányuk Gödöllőn, ez a felmérés jellegéből adódó hiba: a kérdőív elemzői nem tudták külön mérni azokat a gyerekeket, akik szüleikkel érkeztek, de még írni-olvasni nem tudtak. Itt a kumulált (azaz összesített) adatok segítenek nekünk: a 10–14 éves korosztály már szinte azonos adatot ad, a 15–18 éveseknél pedig már át is fordul: könyvtárunk sikere is lehet talán, hogy a látogatók majdnem fele (49%-a) 30 év alatti, szemben Gödöllő lakosságával, ahol ez az arány csak 42 százalék.

A 10–18 évesek korcsoportja igen szépen képviselteti magát, a könyvtárlátogatók 30 százaléka ide tartozik, míg ugyanez az arány Gödöllő teljes lakosságát – mint potenciális látogatóréteget – nézve, csak 13 százalék! Ennek oka nagy valószínűséggel az is, hogy a környékről sokan járnak Gödöllőre iskolába és így a könyvtárunkba is. A harmincas korcsoport szintén „túlképviselteti” magát könyvtárunkban, ami igen kedvező adat. A 40 évesektől kezdve felfelé azonban csökken a népszerűségünk, a legfiányosabb korcsoport nálunk a 71 év felettieké; míg arányuk Gödöllőn 8,6 százalék, addig a könyvtár látogatóinak csak 2 százaléka ilyen korú. Ennek nagy valószínűséggel az az oka, hogy a korábbi nagyon aktív nyugdíjas réteg idegenül érezte magát az új könyvtárépületben, nehezen szokták meg, számuk így lecsökkent.

Hogy mire is jó ez a temérdek adat és eredmény? Elsősorban arra, hogy különböző célcsoportokat és feladatokat tudunk meghatározni mindebből: mint a nyugdíjas férfiak és iskolás lányok az újságolvasásnál, vagy a nyugdíjasok új kiadvány iránti érdeklődése, a gyesen lévők szabadidős tevékenysége. Többet tudunk arról is, hogy nők és férfiak milyen tevékenységgel, szolgáltatással célozhatók meg, ki mennyi időt tud nálunk eltölteni, kinek mit érdemes hirdetni, ajánlani. Választ kaptunk arra is, hogy mennyire sikeres a munkánk, mennyire elége-

detek velünk a látogatók, és tudjuk azt is, hogy mely korcsoportoknál vagyunk népszerűek, és kik azok, akiket valamilyen módszerrel vissza-, illetve be kell csábítani a könyvtárba. Ehhez nagyon hasznos lehet az, ami szintén a kérdőívből derült ki: például hangoskönyvet nem a nyugdíjasnak kell reklámozni, de megfelelően színes újságkínálattal már többre mehetünk, vagy DVD-kínálatunkat érdemes úgy fejleszteni, hogy családi filmeket, nőknek szóló romantikus kiadványokat vásárolunk, és így nem lesznek a DVD-kölcsönzésnél túlsúlyban a férfiak. Számos ehhez hasonló apróságra derült fény, ezeket érdemes a jövőben az állományalakításnál, a marketingnél figyelembe venni, és ennek megfelelően tervezni az újabb könyvtári szolgáltatásokat.

Istók Anna

Tájékoztató a gyakorlatban, avagy a gyors információtól az irodalomkutatásig

Az MKE Pest Megyei Szervezetében 2007-ben alakult meg az **olvasószolgálatos műhely**. Célunk az volt, hogy a mindennapi gyakorlathoz kötődő aktuális problémákat, új ötleteket, közös célokat műhelymunka keretében, párbeszéd formájában tudjuk megvitatni.

Ez a fajta együttes gondolkodás megfelelő fórumnak bizonyul arra, hogy az aktuális, éppen több könyvtárat foglalkoztató gyakorlati kérdéseket egy indító előadás után megbeszéljük és megválaszoljuk. A legutóbbi műhelymunka témája a gyakorlati tájékoztató munka volt.

Immár másfél évtizede dolgozom tájékoztató könyvtárosként a Gödöllői Városi Könyvtárban, amely közművelődési könyvtárként és 2002-től Információs Központként működik a város központjában. Gyakorló könyvtárosként tapasztalhattam azt a változást, amely a hétköznapi tájékoztató munkánkban bekövetkezett mind a felhasználói igények, mind a szolgáltatási források területén. Felmerült bennem a kérdés, vajon a mindennapi, „pulthoz” kötött információs szolgáltatásaink megfelelően működnek-e: követjük-e a felhasználói igényeket, vajon megfelelő forrásokat használunk, megfelelő formában adminisztráljuk a szolgáltatott információkat?

A saját tapasztalatainkon kívül nagyon fontosnak és tanulságosnak gondolom a hasonló könyvtárakban végzett munka eredményeit. Ezért úgy gondoltam, hogy egy rövid, nyolc kérdésből álló kérdőív segítségével talán sikerül fölvázolnom egy gyors helyzetképet a jelenlegi tájékoztató munkánkról itt, Pest megyében, természetesen a teljesség igénye nélkül.

Tájékoztatósi munkánk során az ismeretközlő folyamat meghatározó szereplőjeként veszünk részt. A könyvtári tájékoztató fő célja, hogy a felhasználó szá-

mára a *legmegfelelőbb információt* szolgáltatassuk: az eredeti dokumentumot vagy tájékoztató információt adjunk a folyamat során. Talán ez a definíció már elcsé-
pelt, mégis célszerű elgondolkodni a „megfelelő” szón. Hiszen ezt a minőséget
akkor tudjuk nyújtani, ha az éppen szükséges tájékoztatási szintet képesek va-
gyunk meghatározni, a kellő mélységben tudjuk informálni a felhasználót.

Az első lépés mindig a fogalmi tisztázás: mit ért pontosan a kérdező a feltett
kérdésen? Biztosan ugyanazt, amit mi? Mindannyian fel tudunk idézni olyan pil-
lanatokat, amikor a fejünkhöz kapunk, hogy: „á, csak erre gondolt!”. Nagyon sok
időt és energiát takaríthatunk meg az időben elkészített referenz interjúval, amely
nem csak a *mit?* kérdést teszi fel, hanem a *milyen célból?*, *milyen mélységben?*
igen fontos és elkerülhetetlen kérdésekre is megadja a választ. Mihez van a fel-
használónak szüksége a kért információra? Számunkra sem mindegy, hogy az
érdeklődő szakdolgozathoz vagy egyszerűen a hobbijához keresi az anyagot.

Az elkészült „interjú” segít abban, hogy meghatározzuk a megfelelő tájékoz-
tatási szintet, így számunkra is nyilvánvalóvá válhat a tájékoztatáshoz szükséges
idő és munka.

A tájékoztatás alaptípusai a gyakorlatban gyakran nehezen különíthetők el, de
a fent említett okok miatt törekednünk kell rá. A *gyors információ* szolgáltatásakor
egy azonnal megválaszolható kérdésre adunk választ, legyen az útbaigazítás, felvi-
lágosítás, adatszolgáltatás. *Referenz kérdés* esetén általában egy-két (elektronikus
vagy nyomtatott) dokumentum felhasználásával fogalmi, tárgyi, biográfiai, krono-
lógiai, földrajzi adatot szolgáltatunk. Amennyiben úgy ítéljük meg, hogy a kérdés
összetettebb és *irodalomkutatást* igényel, a kért témát több és többféle dokumentum
felhasználásával, a kért mélységben kidolgozzuk, bibliográfiát készítünk forrás-
megjelöléssel, az igényelt tétel mennyiségéig. A gyakorlatban a közművelődési
könyvtárakban ritka az az olvasó, akinek *anyagközlésre* van szüksége, amelyben
a bibliográfiai tétel mellett a dokumentum tömörítvénye is szerepel. (A helytörténeti
kutatások során találkozunk ilyenekkel gyakrabban.)

A saját tájékoztató munkánkat tekintve úgy éreztem, hogy megérett az újra-
gondolásra a tájékoztatás gyakorlatára. Vajon mennyire időszerű, helytálló az a
munka, amit és ahogyan végezzük? Vannak-e új, alkalmazható formák és ezeket
mások hogyan alkalmazzák? Ezek a kérdések merültek fel bennem akkor, amikor
hat Pest megyei könyvtárban dolgozó kollégát megkértem arra, hogy néhány kér-
désemre válaszoljanak: a mindennapi tájékoztató munkájuk során hogyan történik
az elmélet gyakorlati alkalmazása? Vajon mennyi haszna van a dokumentációnak,
a befektetett munkának, mindez számszerűen hogyan mérhető?

Kérdéseim csupán néhány kiemelt területet érintettek, így csak általános hely-
zetképet tudok felvázolni, nem ismertetve külön-külön az egyes könyvtárak mun-
káját tükröző statisztikai adatait.

A első kérdések arra irányultak, hogy a **felhasználók milyen igényeket tá-
masztanak** a könyvtárainkkal szemben. A vizsgált statisztikai adatok azt mutat-
ták, hogy a hat Pest megyei könyvtárban a tájékoztató munka során a gyors in-
formáció iránt (58%) van a legnagyobb igény. A referenz kérdések gyakorisága
(32%) minden könyvtárban visszaesett, az irodalomkutatások aránya (8%) a ko-
rábbi évekhez képest szintén csökkent.

A regisztrált kérdések száma is azt bizonyítja, hogy a tájékoztató munka nagy részét a gyors információs tájékoztatás jelenti. (Havi átlag: gyors információ: 300, referenz kérdés: 250, irodalomkutatás 10). A gyakorló tájékoztató könyvtáros kollégáknak ez az eredmény nem meglepő, a mindennapi munka során ezek az arányok jól érzékelhetők. Elgondolkodtat azonban, hogy a hat könyvtárból mindössze csak három intézmény regisztrálja szám szerint ezt a típusú tájékoztató munkát, holott a napi tevékenység jelentés részét teszi ki.

A felhasználói igények mellett érdekes képet mutat a könyvtárosok körében használt **tájékoztató források használata**. Elsődleges forrásként a *saját könyvtári adatbázisokat* használják a tájékoztatás során (38%). Csak második helyen szerepel az *internet* mint tájékoztatási eszköz (28%). *Más könyvtárak adatbázisaihoz* is rendszeresen fordulunk információért (17%). *A nyomtatott dokumentumok* a negyedik helyen szerepelnek a felhasználás gyakoriságát tekintve (15%).

Érdekes megvizsgálni a fent említett arányokat. Megszűnt a nyomtatott dokumentumok elsőbbsége, viszont nem annyira jelentős az internet használata. Azt gondolom, hogy az internet felhasználásával kapcsolatban talán a „bevallott” adatok nem valóságosak, hiszen ha csak a közös katalógusokra (pl. MOKKA) vagy a különböző, gyors keresést szolgáló on-line adatbázisok (pl. MEK, LIBINFO, ODR, HUNOPAC stb.) használatának gyakoriságára gondolok, ezek a számok kicsinek bizonyulnak. Ha a szívünkre tesszük a kezünket, tudjuk, hogy sokkal több esetben csak az internet a felhasznált forrás, amely bizonyos kérdések megválaszolása esetében akár kielégítő is lehet.

A következő kérdéscsoport a **beérkező kérdések és az adott válaszok regisztrációjára**, számbeli és formai módjára vonatkozott.

Nyilvánvaló, hogy a különböző mélységű kidolgozást igénylő tájékoztatói szinteknél eltérő a kérdések és az adott válaszok adminisztrációja. A *gyors információs szolgáltatást* szám szerint a hat könyvtárból három regisztrálja, a kérdések és válaszok rögzítése nem történik meg. Ez indokolt is, hiszen az adminisztrációval több időnk telne el, mint a tevékeny tájékoztatással. Azonban a számszerű rögzítés fontos, a korábban már említett okok és számok miatt.

A *referenz kérdések* iktatásával már több időt töltünk. Egy könyvtárban ennek rögzítéséhez felvételi adatlapot is használnak. A feldolgozott referenz kérdéseket könyvtártól függően referenz naplóban vagy saját adatbázisban rögzítik. Előfordul, hogy a füzetes megoldás mellett elektronikusan is, tehát duplán adminisztrálják a kérdést és a kidolgozott választ. A rögzítéskor három könyvtárban betűrendes mutató is készül, így az elkészült válaszok visszakereshetőek. A kollégákat szóban kérdeztem meg az index hasznosságáról. Valóban vesszük akkora hasznát, mint amennyi időt fordítunk a készítésére? A válasz sejthető: gyakran gondolkodás nélkül, újból keressük ugyanarra a feltett kérdésre a választ, anélkül, hogy a rögzített válaszok között utána néznénk.

Az *irodalomkutatások* kidolgozása lényegesen nagyobb munkát igénylő feladat a fent említett tájékoztatói formákhoz képest. Számuk azonban az elmúlt pár évben érezhetően és számszerűen is csökkent (lásd a fent említett adatokat).

A kért könyvtárak felében az irodalomkutatási témát és egyéb adatokat irodalomkutatási felvételi adatlapon rögzítik. A mi könyvtárunkban két éve töltünk ki az olvasóval ilyen felvételi adatlapot, amelynek a kidolgozás során igen nagy hasznát vesszük. Tisztázzuk a kutatási témát, a kutatás célját (pl. szakdol-

gozat, hobbi stb.), a felhasználható tájékoztató forrásokat és ezek arányát, a végleges tételek számát, az elkészítés határidejét.

A kidolgozott irodalomkutatásokat négy könyvtárban rögzítik, saját adatbázisban vagy a referenzs kérdésekhez hasonlóan papír formában, visszakereshetőséggel ellátva, azonban két könyvtárban egyáltalán nem dokumentálják a végzett kutatásokat.

Fontos kérdésnek vélem, hogy az elvégzett kutatás „eredményét” hogyan, **milyen formában szolgáltatjuk** a felhasználóknak? A *gyors tájékoztatás* esetében egyértelmű volt, hogy a legtöbb esetben szóbeli információról van szó. De egyre több alkalommal érkezik a könyvtárakhoz e-mailen kérdés, amelynek a megválaszolása is elektronikusan történik.

A *referenzs kérdések* megválaszolása gyakran csak szóban, esetleg nyomtatott mellékletekkel kiegészítve történik. A tájékoztatás után a könyvtáros rögzíti a feltett kérdést és az adott választ, megjelölve a forrást is. Ilyen mélységben a hat könyvtár közül négy adminisztrálja a kutatást papíron vagy elektronikus formában, kettő pedig csak a napi statisztikában rögzíti a referenzs kérdéseket.

Az elkészült *irodalomkutatást* a legtöbb könyvtár nyomtatott irodalomjegyzék formájában szolgáltatja a felhasználóknak. Egy könyvtár említette, hogy e-mailen is készít irodalomkutatást olvasói számára. Gyakran egészül ki a tételes irodalomjegyzék fénymásolatokkal, mellékletekkel.

Legvégül a tájékoztatási munkával kapcsolatos **szolgáltatások díjairól** kérdeztem a könyvtárakat. A hat könyvtárból egy könyvtárban kérnek térítési díjat az irodalomkutatásért húsz tétel fölött, az alatt ingyenes a kutatás. A kollégák elmondásából az is kiderült, hogy a hétköznapi munka során még nem nagyon volt példa, hogy ezt az összeget elkérték volna a felhasználótól.

Az összegyűjtött tapasztalatok és adatok értékelése után több kérdés is megfogalmazódott bennem.

1. Vajon minden esetben helyesen ítéljük-e meg a szükséges tájékoztatási szintet, hiszen a szubjektivitás itt is elkerülhetetlen? Amennyiben nem a megfelelő szinten tájékoztatunk, mennyi fölösleges munkát vihetünk bele, mennyi többletmunkával jár? (Ismét kiemelném a nagyon hasznos, egy picit időigényes referenzs interjú fontosságát, valamint irodalomkutatás esetén az irodalomkutatási felvételi lap fontosságát). Hogyan tudunk egységes statisztikai adatokat szolgáltatni, ha nem egységesek a kigyűjtési szempontok? (Van olyan könyvtár, ahol nem dokumentálják a tájékoztatás bizonyos formáit).
2. Szükséges és hasznos-e a kigyűjtött információk, irodalomkutatások papír alapú archiválása, különös tekintettel arra, hogy a tájékoztató kollégák bevallása szerint is nagyon gyakran hasznosíthatók újra? Van-e elég idő az ilyen típusú iktatásra? Érdemes lenne foglalkozni egy, akár megyén belüli egységesített dokumentálási móddal.
3. Meglepőek voltak a szolgáltatási díjakról beérkezett információk. Talán elgondolkodtató, hogy a ráfordított idő és az elvégzett munka arányban van-e azzal, hogy a felhasználóknak ingyen szolgáltatjuk az információt. Tudjuk a gyakorlatból, hogy külső megítélő számára csak annak van értéke, amiért fizetni kell, hiszen az információ érték.

Bízom abban, hogy ez a rövid, vázlatos helyzetrajz néhányunkban új gondolatokat és kérdéseket vet fel. Szeretnénk a megyei olvasószolgálatos műhelyben folytatni a felmerülő problémáknak a megvitatását és gyakorlati megoldásaik kidolgozását.

Külön köszönet a ceglédi, a budakeszi, a dunakeszi, az érdi, a szentendrei és a gödöllői könyvtárnak, hogy a kérdőívek kitöltésével és az együttes gondolkodásukkal segítették a munkámat.

Fóthy Zsuzsanna

„...az ember javára próbálok lenni, tenni”

Újabb beszélgetés Reményik Lászlóval

– *Kedves Laci, néhány évvel ezelőtt már készítettem veled interjút („A lényeg az, hogy a rendelkezésünkre álló időt magunk és mások számára értelmesen és hasznosan töltsük el.” Beszélgetés Reményik László íróval. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2006. 8. sz., 30–37. p.), így a mostani találkozáskor már régi ismerősként beszélgethetünk, hiszen e-mailben azóta is tartjuk a kapcsolatot. Legutóbb a Népese Napjának kapcsán olvashattuk nevedet az elektronikus sajtóban. A Tokajban, 2008. szeptember 26–27-én tartott konferencia második napján a Mese és tanítás szekcióban, a helyi II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolában mutattad be első, Öt magyar népmese hangillusztrációval című CD-det. Karácsony előtt a mese és a gyermekek kapcsolata a figyelem előterébe kerül, de mi most valami különleges „hangfekvésben” szeretnénk beszélgetni erről a témáról, hiszen a CD vak gyerekeknek szól, és meséket is vak gyerekek olvassák fel.*

Tudom, hogy nem egyedül tiéd az érdem, hogy ez a CD megjelenhetett, de te voltál az ötletadója. Mondanál néhány szót ennek a kiadványnak az előtörténetéről, keletkezéséről?

– Az 1990-es évek legvégén a Visegrádi-hegységben kirándultunk barátnőmmel és a német juhász vakvezető kutyával, Kicsivel. Egy patakocska mentén haladtunk, amikor érdekes dologra figyeltem fel: egy húsz centi magas zúgó hangjára. Meglepett, hogy más volt a víz hangja a zúgó előtt, mint utána. Negyedórát üldögéltem előtte behunyt szemmel, és amikor felálltam, olyan érzésem volt, mint egy jótékony agymosás után. Ott és akkor megfogadtam magamban, hogy egyszer komolyabban fogok a hangokkal foglalkozni. Ez az elgondolás hosszan lappangott a tudattalanomban. Emlékezetem szerint 2003-ban bukkant fel újra, de akkor már konkrétumokkal tűzdelve: olyan mesék kerüljenek a lemezre, amiket nem látó gyerekek olvasnak fel, és amiket a szövegnek megfelelő hangokkal illusztrálunk úgy, hogy valamennyi effekt saját felvétel legyen. A következő év legeslegelején, a Vágtató csigák elnevezésű természetjáró csoport egyik túráján részt vett Oláh

Tamás, akit meg tudtam nyerni a tervemnek. Hathatós segítsége nélkülözhetetlen része az elkészült CD-nek.

– *Annak idején elmesélted, hogy általános iskolákba jársz hű társaddal, barátoddal, Kicsivel, a német juhász kutyáddal (Kicsi azóta már nincs köztünk, de tőled tudom, hogy emléke örökre veled marad, hiszen utána más kutyának már nem is szeretnél a gazdája lenni). Beszélgetésünk idején már több mint 190 általános iskolai osztályt látogattatok meg együtt, ezért magától adódik a kérdés: miképp inspirálta a CD megjelentetését ez a folyamatos és személyes kapcsolattartás a gyerekekkel?*

– A fő inspiráció nem annyira a kapcsolat eredménye – ők inkább a kedvezményezettjei ennek.

– *Milyennek látod a vak gyerekek helyzetét a hétköznapi életben, és a világhoz való viszonyukat?*

– Ma már teljesen másként, mint amikor a látásvesztésem után nyolc évvel belekezdtem első könyvembe, az *Akik a sötétben is látnak* című dokumentumkötetbe. Minden embernek van valamilyen baja, és ha valakinek éppen nincs, hát „van annyi esze”, hogy csináljon magának. Voltaképpen a nem látás is csak egy probléma a sok közül, és korántsem biztos, hogy a legrosszabb. Ha valaki képes feldolgozni a hiányosságát, akkor többé-kevésbé már túl is van rajta, neki az már nem is „probléma”. Aki viszont például gátlásossága, szeretni nem tudása, negatív önértékelése miatt „beragad vele”, az sokkal rosszabb helyzetbe kerül. Az, hogy nem látunk, könnyen észrevehető, ezért a látók kapásból sajnálni kezdenek, pedig arra nincs is szükségünk. Az embereknek pozitívan kéne nézniük a dolgokat, de nagyon! Mindenki gondoljon bele a következő szituációba, és vizsgálja meg saját látásmódját: az utcán, fehér bottal a kezében halad egy ember. A többieknél lassabban, körülményesebben igyekszik távoli célja felé – talán még nézni is rossz cselekedését-botlását.

Mit látnak meg mindebből az emberek? Azt, hogy a fehérbotos ember nem lát, és ezért sajnálatra méltó, milyen jó lenne, ha láthatna? Vagy azt, hogy ez az ember látás nélkül, egyedül is képes eljutni oda, ahova akar – akár a főváros tömegektől zsúfolt járdáin haladva, a járművek zajában is, és ez az „emberfeletti” teljesítmény éppen hogy nem sajnálatot, de elismerést és tiszteletet érdemel? Szerintem mindkét vélekedés igaz, de nagyon nem mindegy, hogy melyikkel éljük az életünket!

– *A személyes tapasztalatok milyen képet mutatnak neked, hogyan viszonyulnak fogyatékos társaikhoz az egészséges gyerekek?*

– Elöljáróban annyit megjegyeznék, hogy szerintem, a Földön élő összes ember fogyatékos, mert egy tökéletes sincs közöttünk. Ha viszont mindannyian fogyatékosak vagyunk, akkor ez a kifejezés értelmét veszíti. Tanácsolnám megfontolásra, hogy ehelyett nevezzünk mindent a maga nevére – ez a legtisztább, és egyben sosem érthető félre!

Ha valaki nem érti a másikat, akkor nem képes vele mit kezdeni – legfeljebb rácsodálkozik. Aki a másikat az elsődleges, tehát a vizuális benyomás alapján ítéli meg, így formál róla véleményt, az valamit nagyon nem ért az élet lényegéből. Gyakorta éppen saját magunk vagyunk önmagunk legnagyobb „ellenségei”. Aki

képes túljutni önnön gyarlóságán, az már rátalált a saját útjára, és már csak végig kell mennie rajta.

– *Térjünk vissza CD „keletkezésére”, kik azok, akik elmondják a meséket?*

– Mint említettem már, szilárdan elhatároztam, hogy a meséket nem látó gyerekekkel olvastatom fel. Már akkor éreztem, hogy valami, a maga nemében egyedülálló jön létre.

– *Hogyan találtál rájuk, mi volt a motivációja annak, hogy kire esett a választásod?*

– Időközben kiváló hangfelvevőt és stúdió minőségű mikrofonokat vásároltam könyveim bevételeiből. 2005 elején felhívtam a Vakok Általános Iskolájának igazgatóját, és elmondtam neki elképzelésemet. Ő ezt támogatta, és két kislányt ajánlott a figyelmembe: Sánta Emesét (6. osztályos) és Hényel Annamáriát (8. osztályos). Ők ketten olvasták fel az első négy mesét, az ötödiket pedig 2008-ban Geszti Eszter (első éves egyetemi hallgató).

– *Milyen mesék hallhatók a CD-n?*

– Magyar népmesék, sorrendben: *A kis gömböc, A huszár és a szolgáló, A háromágú tölgyfa tündére, A halkisasszony, A muzsikáló ezüstkecske.*

– *Miként esett a választásod éppen ezekre a mesékre?*

– Elolvastam a *77 magyar népmese* című kötetet, és legalább mégannyit hozzá, részben már külföldi szerzőktől. Nem volt vitás, hogy a lemezen magyar meséket szerepeltetünk. Többszöri átolvasás és szűkítés után választottam: a fő szempont az volt, hogy a meséket gazdagon tudjuk hangokkal illusztrálni.

– *A te ötleted volt, hogy aláfestő hangok tegyék még élvezetesebbé a meséket, ugye?*

– Igen. Arra gondoltam, hogy a meséket hallgató gyerekek attraktívan elképzelik a történetet, és ha ehhez valós hangokat is kapnak segítségül, még gazdagabban élhetik meg a képzelt világot.

– *Az aláfestő hangokat is a gyerekek „állítják elő”?*

– Nem. A hangillusztrációkat kétfelé kell bontani. Egy patakcsobogást, egy mennydörgést csak rögzíteni kell, ám vannak olyan hangok, amiket el kell játszani. Így például fel kell menni a lépcsőn, tenyerünkbe kell csapni a sodrófával, edényt kell mosogatni a patakban, ki kell rántani a kardot, gömböcöt kell gurítani stb. Előfordult, hogy májusban egy egész éjjelt kint töltöttünk a Börzsönyben: meneteltünk, leugrottunk a magasból, átgázoltunk a patakon stb. – mindezt a civilizáció hangjaitól mentesen. A végrehajtás oroszlánrészét Gulyás Eleonóra túratárs vállalta magára. Kimondottan élvezte a feladatokat, és ötven évesen is olyan lelkesen hajtott végre mindent, mintha csak egy tűzről pattant kölyök lenne. Lelkemre is kötötte: nehogy a további lemezeket készítve elfeledkezzek róla!

– *Kötődsz-e személyesen valamelyik meséhez?*

– Nem. Aszerint választottam őket, hogy milyen gazdagon illusztrálhatók hangokkal.

– *Úgy tudom, hogy ingyen ajánlottad fel a CD-ket a könyvtáraknak. Mi volt ezzel a célod?*

– Bár a rokkantnyugdíjamból és a fogyatékosági támogatásból kell megélnem, és ezek összege még a mai magyar átlagkeresetet sem éri el, nem vagyok a pénz rabja. Úgy gondolom, hogy a pénznek csak akkor van haszna, ha azt valamilyen érdemleges célra fordítjuk – ez pedig szemléletmód kérdése. Idővel arra is rájön az ember – nem mindenki – hogy jobb adni, mint kapni. Ha valaki eljut idáig, annak már van mit adnia a másoknak, és ez nagyon jó érzés. Az *Őt magyar népmese hangillusztrációval* csapatmunka eredménye, és szegről-végről az ajándék is közös.

– *Mik a terveid? Gondoltál esetleg arra, hogy újabb meséket „szólaltass” meg gyermekhangon?*

– A következő lemez minden valószínűség szerint az első CD angol nyelvű adaptációja lesz. A továbbiakban már más lesz a téma: felolvasatom az utolsó két kötetemet: a *Felvert por* és a *Feketeleves* című regényeket. Más jellegű irodalmi műveket is szeretnék válogatni az 1850–1940 között élt, meghatározó magyar szerzők elbeszéléseiből, novelláiból. Két, kimondottan hangokra épülő lemezt is tervezek: az egyiket víz alatti felvételekkel, a másikat víz felettiekkel.

– *A mai pénzközpontú világban hogyan lehetséges az, hogy te ingyen adod a CD-t? Nem nagy ráfizetés ez neked?*

– Én a magam ura és egyben szolgája is vagyok. A látásvesztést a saját fejem után haladva dolgoztam fel. Nem látóként mind szellemileg, mind fizikailag sokkal többre vagyok képes, mint voltam látóként. A magam elé tűzött célokat sorra megvalósítottam, és ugyanerre törekszem a továbbiakban is. Életfelfogásom, értékrendem szilárd, ehhez párosul önfejlődésem és következetességem – meg persze a sok-sok hibám is! Bármit teszek, én is azt keresem benne, hogy az miként hozhatja legtöbbit a „konyhámra” – a felfogásomat pedig az olvasó már ismeri...

– *Milyen a CD-k fogadtatása?*

– Négyszáz példányt ajándékoztam (ajándékoztunk) az ország könyvtárainak, és a mikulásünnepségen, a lemezbemutató után száz példányt kapnak belőle a Vakkok Általános Iskolájába járó gyerekek. A honlapomról – www.remlac.extra.hu – is bárki letöltheti a meséket: engedély nélkül másolhatók és ajándékozhatók.

Adaléknak még annyit, hogy két számítógépen megírtam hétszáz CD-t. A két gép között kb. tíz méter az út, tehát a megírás közben úgy hét kilométert gyalogoltam. Még jó, hogy szeretek túrázni...

– *A gyerekek lesznek a továbbiakban célközönséged, vagy felnőttek felé is nyitasz, és nekik is készítesz CD-ket?*

– Számomra egyetemes szempon, hogy az „ember” javára próbálok lenni, tenni. Ha ezt valaki önmagára illő kifejezésnek ítéli meg, úgy neki készülnek a lemezek. Ha nem, akkor sajnálom...

– *Köszönöm a beszélgetést! És tudom, hogy még újabbakra is sor kerül majd.*

Bartók Györgyi

Hargita megye kistérségi ellátása

Könyvtári konferencia Csíkszeredában

Az egri Eszterházy Károly Főiskola Könyvtára és a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karának könyvtára között, hosszú évek óta tartó szoros szakmai kapcsolat van. A Nemzeti Kulturális Alap pályázati támogatásával már több éve folyamatosan tanfolyamokat, továbbképzéseket rendez a két könyvtár, amelynek együttműködése az idén egy nagyszabású konferenciában teljesedett ki 2008 júliusának utolsó napján. *Hargita megye kistérségi könyvtári ellátása* címmel rendeztük meg azt a szakmai találkozót, ahol közel negyven könyvtáros vett részt, és a témában hét előadás hangzott el, majd a tanácskozást szakmai fórum zárta.

2001. Az előzmények

Mint oly sok minden az életben, ez a szakmai kapcsolat is – már 2001-ben – személyes ismeretségből alakult ki. A csíkszeredai könyvtár kinevezett vezetője az egri főiskola hallgatója volt. Kézenfekvőnek látszott részéről a gondolat, hogy egy újonnan – tulajdonképpen a semmiből létrehozandó könyvtár esetében – az erdélyi kollégák ahhoz az alma materhez, illetve annak a könyvtáraihoz forduljanak segítségért, ahol főiskolás éveiket végigtanulva – magyar szakos hallgatóként – napi kapcsolatot alakítottak ki a könyvtárral, és annak munkatársaival. Nem utolsósorban így olyan könyvtárhoz fordultak segítségért, amelynek gyűjteményével, felszereltségével és naprakészségével is tisztában volt a kolléga.

Nekünk, egri könyvtárosoknak igen izgalmas volt a lehetőség, hogy egy olyan könyvtár kialakításában nyújthattunk segítséget és vehettünk részt tevőlegesen, ahol még csak a puszta falak álltak. Sőt, az erdélyi kollégákra is csak jövő időben mondhattuk el, hogy kollégák, hiszen legtöbbjüknek nem is volt könyvtárosi végzettsége, „csupán” tanári diplomája. Hogy a gyakorlati tapasztalatokról már ne is beszéljünk. (Azóta természetesen mindannyian elvégezték a könyvtár szakot, sőt többen már komoly tudományos tevékenységet is folytatnak.)

Nos, a 2001. évi kapcsolatfelvétel valójában tehát annak szólt, hogy mi, egri, több évtizedes gyakorlattal rendelkező tapasztalt könyvtárosok egy hétre beköltöztünk a jövő csíki könyvtárba, illetve a csupasz falak közé, és felszerelve raktári táblázatokkal, ETO-val, csoportos és címleltári könyvekkel, mindenféle egyéb könyvtári nyomtatványokkal és szabványokkal, elkezdtük hivatásunk alapvető tudnivalóit magyarázni.

Csodálatos feladat volt ez számunkra, hiszen fantasztikus érdeklődést és tenni-, teljesíteni akarást tapasztaltunk az erdélyi kollégák részéről.

Olyan szintről indult a munka, hogy valóságos könyvtárépítéssel kellett kezdenünk, hiszen akkor, abban a pillanatban kellett megtárgyalni – a sok elméleti feladat mellett – számos olyan gyakorlati kérdést is, mint pl. hová kerüljön a kölcsönzőpult, hol legyen a csendesebb olvasótermi-kutató rész, hová lehet telepíteni a zenei részleg állományát, és hol kaphat helyet a ruhatár. Már ekkor szinte láttuk magunk előtt az új könyvtárat.

2003.

Alig több mint egy év telt el, és ismét lehetőség nyílt rá, hogy most már az erdélyi könyvtárosokat fogadjuk Egerben, és a sok elméleti tanács gyakorlati megvalósulását, működését bemutassuk saját könyvtárunkban.

Egy hétig tartózkodtak nálunk az erdélyi kollégák, ez alatt a könyvtári munka minden területét bemutattuk a mindennapok gyakorlatában: gyűjteményszervezést, gyarapítást, tartalmi és formai feltárást. Szó volt a forrásközpont típusú könyvtárról, az állományvédelmi technikákról, és nem utolsósorban egy integrált számítógépes könyvtári rendszer (ALEPH) minden működő modulját is bemutattuk.

A vendégeket más típusú könyvtárakba is elvittük, egy-egy napot töltöttek megyei könyvtári, levéltári, egyházmegyei és múzeumi könyvtári specialitások megismerésével.

És még abban az évben a megvalósult csíkszeredai könyvtári álmot is volt szerencsénk megtekinteni, és megállapítottuk, hogy bő egyéves heroikus munkával az erdélyi kollégák bizony igazi könyvtárat hoztak létre az egyetem itteni karán.

A folytatás

2006-ban és 2007-ben az NKA pályázatának támogatásával ismét találkozni tudtak a két felsőoktatási szakkönyvtár munkatársai. A megbeszélések szakmai témakörei mindig annak megfelelően változtak, ahogy azt az erdélyi kollégák kérték és igényelték, és ahogy a könyvtári élet aktualitása is változott.

Így 2006-ban elsősorban a könyvtári szabályzatok, új könyvtári szolgáltatások és a könyvtárközi kölcsönzés került előtérbe, új számítógépes szolgáltatások bemutatásával együtt.

2007-ben pedig az időközben új könyvtári terekbe költözött Sapiaentia könyvtárának szakmai működése volt napirenden, különös tekintettel a könyvtári menedzsmentre, PR-tevékenységre, könyvtári együttműködési lehetőségek kialakítására, új könyvtári erőforrások feltárására, illetve hogy – külső szemmel értékelve – az egri kollégák készítsenek egy olyan tanulmányt, amely feltárja a Sapiaentia könyvtára működésének erősségeit és gyengeségeit is.

A konferencia

Úgy gondolom, 2008-ra érte el a kétoldalú szakmai könyvtári kapcsolat a csúcspontját, hiszen lehetőségünk nyílt egy szakmai konferencia megrendezésére, már

nemcsak a két könyvtár közreműködésével, hanem az egész Hargita megyére, természetesen azért a csíki térség könyvtáira figyelve elsősorban. A konferencia megrendezésében ismét csak az NKA támogatása segített bennünket.

A konferencia megrendezésének vezérelve ismét csak az volt, hogy arról beszéljünk, ami az erdélyi kollégákat különösen foglalkoztatja. A másik célja pedig az volt, hogy lehetőséget teremtsünk olyan szakmai párbeszédre, fórumra, ahol az erdélyi kollégák elmondhatják legégetőbb gondjaikat, és közösen kereshetünk megoldást. Nem utolsó sorban az is célunk volt, hogy a különféle típusú könyvtárakból meghívott kollégák felvegyék egymással a kapcsolatot a mi segítségünkkel, és a jövőben már nélkülünk működjenek együtt, segítsék egymást.

A konferencia rendezője az egi Eszterházy Károly Főiskola és a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Könyvtára volt.

A vendégek: a Csíkszeredai Kájoni János Megyei könyvtár, a Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár, a Nagyszebeni Magyar Kulturális Iroda, a Nagyszebeni Brukenthal Könyvtár, a Marosvásárhely Teleki Téka, a Kézdivásárhelyi Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár, a Sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtár és a csíki kistérség községi könyvtárai, illetve könyvtárosai.

A konferencia legfontosabb előadásai az alábbiak voltak:

1. Tudományos szakkönyvtár – közművelődési könyvtárak. Együttműködési lehetőségek tények és remény félúton. Balogh László – Sapientia Tudományegyetem Könyvtára
2. A csíkszéki közművelődési könyvtárak helyzete. Kopacz Katalin – Kájoni János Megyei Könyvtár
3. Az EKF könyvtárának és a honlapján elérhető szolgáltatások bemutatása. Tircsné Propper Valéria – EKF Könyvtára
4. A könyvtárközi kölcsönzés szolgáltatásának bemutatása. Kovács Lászlóné – EKF Könyvtára
5. Ügyfélkapcsolatok a könyvtárban. Kocsisné Prókai Laura – EKF Könyvtára
6. Kistérségi könyvtári ellátás. Vida Gábor – EKF Könyvtára
7. Az EKF Könyvtárának területén működő Amerikai Kuckó bemutatása. Jakubik Gábor – EKF Könyvtára
8. On-line kapcsolatok a csíki könyvtárak között. Illyés László – Sapientia Tudományegyetem

Tircsné Propper Valéria a könyvtári honlapon keresztül elérhető szolgáltatásokkal kapcsolatban az olvasási szokások megváltozásáról beszélt. Előadásának szlogenje „az olvasás a legszórakoztatóbb időpocsékolás!” volt. Elmondta, hogy az olvasók száma nem lett kevesebb napjainkra, inkább az olvasás mennyisége csökkent, és jellege, irányultsága változott meg. Továbbra is vannak, akik egyáltalán nem olvasnak, és vannak, akik sokkal többet olvasnak mint korábban.

A kutatások valójában azt mutatják, hogy az olvasás gyakorisága csökkent inkább, és az olvasott könyvek darabszáma és műfaji összetétele változott. Csökkent az ún. klasszikusok iránti igény (ami nem jelenti azt, hogy többet már nem lesz igény irántuk soha), és megnőtt az ún. szórakoztató irodalom iránti kereslet.

Egy minisztériumi vizsgálata alapján elmondhatjuk, hogy a 14–70 éves népesség összesen 86 százaléka a saját állítása szerint olvas, több-kevesebb gyakorisággal. A megkérdezettek 32 százaléka nyilatkozta azt, hogy belekezdett mosta-

nában valamilyen olvasnivalóba, de még nem ért a végére. Eljutva netes olvasási szokásokhoz, joggal tehetjük fel a kérdést, hogy „hogyan olvasnak az emberek a neten?” A válasz pedig az, hogy sehogy!

A felhasználók nem olvasnak, hanem csupán szörfölnek. Kiragadnak a szövegből egy szót, egy mondatot, és már mennek is tovább, mert nincs idejük és nincs türelmük. Vagyis az internetező elfoglalt. Nem ér rá keresni a lényegét. Azonnal meg kell kapnia, lényegretörően, pontosan fogalmazva a választ, hogy el ne veszítjük a bizalmát. Ezért is vált a könyvtári munka hagyományos szakterületei mellett egyre fontosabbá az internet és természetesen a saját honlap, ahol megmutathatja magát a könyvtár a felhasználónak. Tömören, pontosan, célbatalálón. Ezzel egyben felkeltve az olvasó érdeklődését, megszerezve bizalmát és elébe menve az igényeinek.

Ma már az igénykeltés, a reklám, a könyvtári PR-tevékenység legkézenfekvőbb és leghatékonyabb eszközévé vált a könyvtári honlap. Ráadásul könnyen változtatható, bővíthető, alakítható és nem statikus mint egy nyomtatott szóróanyag, ismertető a könyvtárról. Ma az olvasó sokszor csak akkor indul el a könyvtár felé, ha az interneten már tájékozódott a keresett szolgáltatásról vagy irodalomról. És itt van a hatalmas felelőssége a könyvtárnak, hogy bizony fel kell ismerni és ki kell használni az internet adta előnyöket, mert különben menthetetlenül lemarad az olvasókért való harcban; különösen azon városokban, ahol több könyvtár is rendelkezésre áll. Az olvasó megalapozottan vagy sem, de dönt – és a véleménye szerinti jobbat fogja igénybe venni.

Ezért tehát készítsünk látványos, jól megszerkesztett, áttekinthető honlapot!

Kovács Lászlóné (EKF Könyvtára) előadásában nagyon fontos kérdéssről hallhattak az erdélyi kollégák: a könyvtárközi szolgáltatásról, és arról, hogy a könyvtári szakma Magyarországon komoly lépéseket tett és tesz a könyvtárközi kölcsönzés szolgáltatási rendszerének kidolgozására az erdélyi könyvtárak rendszerében.

Kocsisné Prókai Laura (EKF Könyvtára) a könyvtártudomány legújabb szakterületéről, a banki–gazdasági életből átvett ügyfélkapcsolatokról beszélt.

Jakubik Gábor (EKF Könyvtára) az egri felsőoktatási könyvtár legújabb – igen látványos – szolgáltatását, az Amerikai Kuckót mutatta be.

Vida Gábor (EKF Könyvtára) kistérségi könyvtári ellátásról szóló előadása szorosán kapcsolódott gondolatébresztőként az erdélyi kollégák előadásaihoz, így a a csíki közművelődési könyvtárak helyzetének áttekintéséhez (Kopacz Katalin – Károni János Megyei Könyvtár).

A konferencia talán legfontosabb és leghasznosabb eseménye a szakmai fórum volt, amely a késő estébe nyúlva lehetőséget teremtett arra, hogy a meghívott erdélyi vendégek saját problémáikat elmondva, segítséget, tanácsot kaphassanak. És tulajdonképpen ez a legtöbb, amit eredményként várni lehetett. Hallottuk Dönfalva, Tusnádfürdő, Szépvíz, Csíkszentdomokos, Szentegyháza stb. könyvtárosait, illetve gondjaikat.

Bebizonyosodott számunkra, hogy bizony, Erdély könyvtárai és könyvtárosai igen nehéz helyzetben, nagyon magányosan harcolnak a kultúra fegyverével a végeken.

Segítségre van szükségük, mindenféle segítségre, amelynek egyik módszere lehet például a szakmai találkozók megszervezése is.

Tircsné Propper Valéria

Vásárhelyi Pál
(1938–2008)

2008. szeptember 14-én, 70 éves korában váratlanul elhunyt Vásárhelyi Pál, a Műegyetem könyvtárának volt főigazgatója, a BME OMIKK tudományos főmunkatársa, címzetes főigazgatója.

1938. június 18-án született. 1961-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karán szerzett oklevelet. További szakképesítései: Eötvös Loránd Tudományegyetem felsőfokú dokumentációs szak, könyvtár szak, Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem külkereskedelmi közgazdasági mérnök, ügyvitelszervezői képesítés. 1971-ben a közgazdasági tudományok kandidátusa lett. 1992-ben nyerte el a BME Központi Könyvtárának főigazgatói állását. 1996-tól javaslatára a könyvtár neve BME Könyvtár és Tájékoztatási Központ (BME KTK) változott.

1993 tavaszán kezdeményezésére kezdődött egy új, 800 négyzetméteres mélyraktár építése a könyvtárépület és az egyetem központi épületének déli szárnya közötti szabad területen. A koncepció helyességét igazolja, hogy a BME KTK és az OMIKK összevonása után is maradt raktározási kapacitása a könyvtárnak.

Öt világnyelven beszélt, az angol, francia, német, orosz és spanyol nyelv magas szintű ismeretével széles körű nemzetközi kapcsolatokra tett szert. Több éven át tevékenykedett az UNESCO-ban, Párizsban, és haláláig tagja volt a Magyar UNESCO Bizottság Kommunikációs-informatikai Albizottságának. Elnöke volt a Magyar Tudományos Akadémián alakult Világemlékezet Nemzeti Bizottságának. Az UNESCO által kifejlesztett nyílt forráskódú szoftverek terjesztésében is nagy szerepet vállalt.

A szorosan vett szakmai és nemzetközi tudományos munkásság mellett jelentős sportkarriert is befutott. A korcsolya sportágban nyújtott kimagasló teljesítményei: jégtáncban Korda Györgyivel versenyzett a „Korda–Vásárhelyi páros” tagjaként. Hétszeres magyar bajnok, 1963-ban főiskolai világbajnok, és 1964-ben az EB negyedik helyezettje volt. 1990–1995 között ő volt a Magyar Országos Korcsolyázó Szövetség elnöke.

2001-ben köszönt le a főigazgatói megbízásáról, de nyugdíjasként is tevékenyen részt vett a könyvtári pályázatok felkutatásában és menedzselésében – főmunkatársként, címzetes főigazgatóként. Nagy tudású, nagy munkabírású ember volt, akinek hiányát sokáig érezni fogjuk.

Fonyó Istvánné

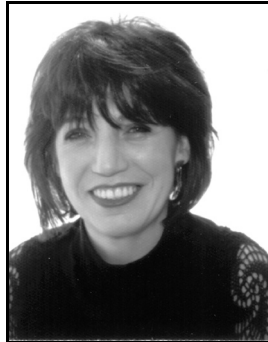
**Gerő Éva
(1955–2008)**

Finom, szolid alakját, ahogyan színes kartonokat cipel a könyvtárba, most már csak emlékként idézhetjük. Grafikai munkák, szép borítólapok őrzik fantáziáját, keze munkáját: sokan forgatják a Könyvtári Figyelőt, a Könyv, Könyvtár, Könyvtárost; Ő tervezte A Továbbképzés felsőfokon, Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetének fedelét, de az EuroTéka-sorozat fedlapját is Ő álmodta meg.

Különös érzéke volt a hívogató címlapok tervezéséhez, a színek és a fény játékanak megelevenítéséhez. Rövid életét a könnyed, simuló vonalakkal való önkifejezés töltötte ki. Vidám szemlélődését korán felváltotta az alattomos kórral való szembe-sülés. Figyelme lelke belső zugai felé fordult, angyalok seregét vélte segítségnek, s ha nincs mentség, átmentőnek egy másik világba.

Ő, akinek volt belső látása, mindvégig hitt a láthatatlanban. Édesapjától – dr. Gerő Gyulától – örökölt pontosságát, lelkiismeretességét átsegítette Őt a testi kínon, utolsó heteiben már csak a fény felé figyelt.

Emlékét megőrizzük, maradandó művei, munkái is segítenek ebben.

Győri Erzsébet

Egy különös helytörténeti könyvről

Gulyás Miklós *Óbudai utcák* című könyvéről van szó, és a cím alapján „szabályszerű” helytörténeti–helyismereti kiadványra gondolhatnánk. Recenzens – aki maga is kötődik Óbudához: közel harminc évig lakott a kerületben, ebből húszat Óbudán, és tíz évig munkahelye is itt volt – szintén ebben a hiszemben vette kezébe a könyvet. De már az első oldalaknál kiderült, hogy tévedett.

Az előszót író Láng Zsolt – a marosvásárhelyi Látó című folyóirat szerkesztője – Gadamert idézi, aki egy riporter kérdésére, hogy „*professzor úr hová való?*” azt válaszolta: az ember oda való, ahol gyerekkorát töltötte, vagyis az ember a gyerekkorába való. „*Századjára is az derül ki: gyerekkorunk az egyetlen otthonunk*” – vonja le a következtetést Láng Zsolt.

Gulyás Miklós 1956 óta Svédországban élő kollégánk, nyugdíjas könyvtáros. Budapesten, Óbudán született és élt tizenkilenc éves koráig. „*Nem lett svéd: ötven év nem elegendő a tizenkilenc óbudait behozni.*” Ebből az idézetből sejteni lehet: a nem lett svéd nemcsak azt jelenti, hogy magyar maradt, hanem azt is, sőt talán elsősorban azt, hogy óbudai maradt. Óbudai önérettel idézi fel az adomát, miszerint annak idején egy Óbudáról érkezett küldöttséget József vagy Ferenc császár megkérdezett: Maguk magyarok? Mire a válasz az volt: Nem, mi óbudaiak vagyunk. Gulyás Miklós ezt a gyerekkori óbudai egyetlen otthont idézi fel, idézi meg (önéletrajzi?, lexikon?, dokumentum?) regényében. Múzsája, bevallása szerint, a nosztalgia, és érzélgősségét fékezendő választotta a fantáziátlanak szánt *Óbudai utcák* címet a *Gyásmise Óbudáért* vagy *Kaddis Óbudáért* helyett, és talán ugyan ezért beszél a regény hősről, önmagáról egyes szám harmadik személyben, mint „az órás fiá”-ról. (Recenzens stílszerűen ezt a módszert vette át, jól tudva, hogy írása ettől korántsem lesz olyan élvezetes, mint az órás fiáé.)

A regény fejezetcímei óbudai utcanevek, olyan utcáké, amelyek valamilyen kapcsolatban voltak a főhős apjának, az órásnak a családjával. Az órás „vén fia” járja gyerekkora utcáit, és felidézi a régi emlékeket, itt töltött tizenkilenc évét, sőt huszonhárom évét, ugyanis az órás fia „mínusz négyéves” volt, amikor a család Óbudára, a Hévízi útra költözött. A történeteket hol az órás fia gyerekkori szemüvegén, hol a „vénember” szemüvegén keresztül látjuk. A gyerekkor álmainak Óbudájáról fennmaradt–rögzült képek, emlékek kiegészülnek a könyvtárossá lett órás fia kutatásainak eredményeivel, az óbudai helytörténészektől szerzett információkkal és a mai Óbudán tett rendszeres séták tapasztalataival. Mindezek eredményeképpen az olvasó egyrészt olyan ismeretek birtokába jut, mint amilyeneket egy klasszikus helyismereti munka nyújt – ennyiben mégsem megtévesztő a cím. Másrészt viszont az órás családjának története olyan részletekbe enged bepillantást, amelyek egyediek ugyan, de a „vénember” órás fia szemszögéből nézve általánosíthatóak is – óbudai szinten legalábbis. (Legyünk mértéktartóak!)

Az elmondottak példák sorával igazolhatóak, de a recenzió terjedelme csak néhányuk kiragadására ad lehetőséget – kedvcsinálónak. Mielőtt a példák követ-

keznének, szükséges két megjegyzést tenni. Az egyik: az egyes szám harmadik személyben történő fogalmazásnak, továbbá az idő- és térbeli távolságnak és a szerző bölcsességének köszönhetően az egész történetet (történetet?) valamiféle bájos derű lengi be, az órás fiának nosztalgiaja és az elbeszél – sokszor tragikus – események ellenére is. Ez az egész könyvnek, regénynek egyfajta emelkedettséget kölcsönöz. A másik: nem mindegyik fejezetcím utcanév. Az egyiké például: *Óbudai utcák az órás fia nélkül*. Az órás fiát az előző fejezetben a nagymamával együtt „idegen országba vitték”, a Terézvárosba, a Wesselényi utcai csillagos házba. Az órás családja ugyanis – ha eddig nem derült volna ki – zsidó volt. „Az órás vén fiát fárasztja zsidósága, nem érti, hogy másoknak miért volt olyan fontos. Annyit mondták, hogy már elhiszi néha, ő tényleg zsidó.” A történelem azonban nem volt kíváncsi az órás fiának véleményére.

És most következnek néhány példa!

Az „egyrésztre”, amiből megtudhatjuk egyebek között,

- hogy a Szentlélek tér iskolájának falán tábla hirdeti, hogy *Zsigmond magyar király és IX. Bonifác pápa alapította 1395-ben Óbudán a magyar főváros első egyetemét*; „ugye most elnémultatok a másik oldalon?” – kérdezi az órás fia (a másik oldal természetesen Pest);
- hogy Óbuda őslakosai a török után betelepült katolikus svábok, akik szőlőműveléssel foglalkoztak, lábuk az agyagos sártól barna volt, braunhaxlereknek hívták őket; a filoxéra tönkretette a szőlőket, helyüket téglagyárak foglalták el, ma már téglagyárak sincsenek, lakóparkok vannak helyettük (recenzens emlékszik, hogy fényképész kolléganője filmre vette az utolsó bécsi úti téglagyár kéményének felrobbantását);
- hogy Óbudán a svábok mellett a zsidók is őslakosoknak számítottak, „*a zsidó templom is tele volt Mózes hitűekkel*” A zsinagóga és a Szent Péter és Pál főplébánia-templom közel voltak (vannak) egymáshoz;
- hogy Óbuda legendás futballcsapata, a III. ker. TVE 1931-ben a kupadöntőn 4:1-re verte meg a Fradit, ahol pedig olyan nagyságok játszottak, mint Bukovi, Lázár, Sárosi; „*Bekk, kormer, tacs, half. Akkor még voltak szép magyar szavak*” – sóhajt fel az órás fia. Igen, és ofszájd, center, henc – teszi hozzá recenzens;
- hogy az óbudai önkormányzat épületének falán két emléktábla áll: *1945 januárjában a Szovjetunióba hurcolt óbudai polgári áldozatok emlékére. 1994. december. Önkormányzat, Braunhaxler egyesület és A második világháború alatt Óbudáról vallásuk vagy meggyőződésük miatt elhurcolt magyar állampolgárok emlékére. „Mi fáj jobban, a lengyelországi gáz vagy az oroszországi fagy. Jól tudjuk, hogy Isten szemében minden ember óbudai”* – fűzi hozzá az órás fia.

És most néhány példa a „másrésztre”.

- A Kiscelli utca 66-ban lakott az órás családja. A házmester fia nyilas volt, aki rendszeresen feljárt az órásékhoz, barátságosan elbeszélgetett velük, majd távoztában mindig magával vitt egy-egy értéktárgyat, például az írógépet. Később az órás családjának el kellett hagynia a Kiscelli utcai lakást. A háború után visszaköltöztek. A nyilas házmester fiú elmenekült, ágyban fekvő beteg anyját az órás felesége ápolta.

- A nyilas időkben az órás családjának a Laktanya utcában lévő csillagos házba kellett mennie. Az órás fia – akiből közben a munkaszolgálatos fia lett – nagyanyjával a Wesselényi utcai csillagos házba került. Az órás nagyobbik fia és barátja a Laktanya utcai csillagos házból jártak levanteoktatásra (!). A csillagos házból a zsidókat útnak indították Lengyelország felé, olyan hirtelen, hogy mire az órás nagyobbik fia és barátja a levanteoktatásról visszaért, üres házat talált. Visszamentek a levanteoktatóhoz, aki bújttatta őket addig, amíg vissza nem kellett mennie szülőfalujába, a Felvidékre. Ekkor a levanteoktató az óbudai rendőrökre bízta őket, és a rendőrök a felszabadulásig bújttatták a két zsidó fiút. Hab a tortán: a szabad és demokrata Csehszlovákia a levanteoktatót – mint fasiszta magyart – kitelepítette.
- A Bécsi úton volt (van) a szaléziak temploma. A deportálás idején a templom ajtaja állandóan nyitva volt. Ha a nyugat felé gyalog vonultatott zsidók menete valamilyen ok miatt megtorpant, a leleményesebbek a szerzetesek biztatására a templomba rohantak. Az órás feleségét is egy katolikus pap mentette meg.
- A háború után a Kiscelli utca 66-ba költözött Hidegkuti Nándor, az Aranycsapat legendás középcsatára, aki keresztnevén szólította az órás fiát, és egy kiskutyával is megajándékozta.
- Az órás fiának a tornatanára volt az Árpád gimnáziumban Iglói Mihály, az imádott Náci bácsi, aki nemcsak kitűnő pedagógus volt, hanem kiváló közép- és hosszútávfutó edző is. (Recenzens gimnazista korában egyszer kiment a Fradi – akkor Kinizsi – pályára, mert bejelentették, hogy az Iglói mester által felkészített Iharos–Tábori–Mikes–Rózsavölgyi összetételű 4×1500-as váltó világcúcsot fog futni – nem világcúcskísérletet tesz! Világcúcsot futottak.)
- Az órás fiából az ötvenes években az esztergályos fia lett, miután az órás óra- és ékszerüzletét államosították.
- „1945 januárjában a szovjet katona visszaadta apját, anyját, bátyját. 1956. november negyedike reggelén a rádiót hallgatva a Selmeci utca 30-ban ugyanaz, de tizenegy évvel ráncosabb, az órás fiát szökésre inspirálta.” Azóta Svédországban él, és óbudai maradt. Egy svéd barátja mondta egyszer, hogy az órás fia boldog, mert neki van hova vágynia.

A recenzensnek pedig az *Óbudai utcákat* olvasva Radnóti Miklós *Nem tudhatom* című verse jut eszébe.

(Gulyás Miklós: *Óbudai utcák*. Bp., 2007, Noran Kiadó, 125 p.)

Poprády Géza

A szentesi díszpolgárok életrajzai

Egy település, egy város kulturális arculatához – sok-sok más és talán fontosabb – tényező mellett hozzátartozik az is, kiket választ az idők folyamán díszpolgárává. Természetesen a díszpolgári cím adományozása egy életpálya, egy kimagasló teljesítményekben gazdag munkásság elismerése, ugyanakkor az is jellemző, hogy mely kor mit tart kiemelkedő teljesítménynek, elismerésre méltó életpályának, hogy a korszellem kit tart példamutató személyiségnek. Így aztán egy város díszpolgárainak névsora, a névsor időbeli alakulása nem csupán a személyes teljesítmények megbecsülésének tükré, de benne van az adott település vezető grémiumának önszemlélete, benne van a korszak értékrendje, a kor politikáról, kultúráról, tudományról, munkáról, lokálpatriotizmusról vallott nézeteinek, egész szellemiségének megannyi jellegzetessége. Érdeemes tehát a *Szentes város díszpolgárai 1881–2007* című, a tárgyához illően szép kivitelű életrajzi kötetet olyan szempontból is tanulmányozni, hogy ennek a dél-alföldi mezővárosnak – amely egyébként megyeszékhely is volt a XX. század derekán! – vezető testülete, tanácsa, önkormányzata az elmúlt mintegy százharminc év során miként tekintett önmagára és a korára – azzal, ahogyan és amiért díszpolgárokat avatott.

Szentes város képviselő-testülete első alkalommal 1881-ben adományozott díszpolgári címet, és pedig Horváth Gyula (1843–1897) ármentesítési kormánybiztosnak, amiért határozott intézkedéseivel megmentette a várost a Tisza pusztító áradásától. Íme, az első döntés mily jellemző a városra és a korra! Ismeretes, hogy a Tisza időről időre tragikus következményekkel járó árvizeket okozott az Alföldön; elegendő utalni az 1879. évi, Szeged városát csaknem teljesen romba döntő áradatra. Ismert történelmi tény az is, hogy az ármentesítési munkálatok, a gát- és töltésépítések egyik központja éppenséggel a kubikusairól is nevezetes Szentes volt. Vagyis Horváth Gyula elismerése kitűnően szemlélteti a dualizmuskori Alföld egyik legnagyobb kérdését, az árvízvédelem megoldására irányuló törekvéseket.

1881-től a legutóbbi időig, 2007-ig összesen harminckét személy – országos ismertségű notabilitás és helyi jelentőségű személyiség – kapta meg a Szentes város díszpolgára címet. Persze időben korántsem egyenletesen oszlottak meg a díjátadások, sokszor évtizedek teltek el két díszpolgári cím odaítélése között, sőt az adományozás feltételeiről szóló rendeletet csak 1975-ben alkotta meg az akkori városi tanács.

Nos, érdemes közelebbről szemügyre venni, hogy az 1881 és 2007 közötti évszázadban – mert hogy a második adományozás már 1905-ben, tehát a XX. században történt – kik kaptak díszpolgárságot Szentes városától. Az összesen 32 kitüntetett között találunk olyan közéleti nagyságokat, politikusokat, akiket számos magyarországi település választott díszpolgárul (Kossuth Lajos, Kossuth Ferenc, Apponyi Albert, Klebelsberg Kunó, Bethlen István). Nemkülönben politikatörténeti meghatározottságúnak tarthatjuk Gömbös Gyula, Bud János vagy Lázár Andor politikusok díszpolgárrá avatását. Az meg szintúgy politikai értelemben korjellemző, hogy

az 1940-es évek végén és az '50-es évek elején több egykori kubikus, földmunkás és munkásmozgalmi veterán részesült a kitüntetett címben. A rendszerváltozás után viszont több egyházi személyiség, lelkész és 1956-os hős nyerte el a díszpolgárságot. Ilyen értelemben tehát szinte látványosan dokumentálható, hogy a különböző korok különböző értékeket preferálnak egy-egy kitüntetés, például a díszpolgári cím odaítélésekor. Megtalálható továbbá az elismertek között sok, a magyar kultúrában meghatározóan jelentősnek mondható, országos ismertségű nagyság (például Dorogi Zsigmond rádiós szerkesztő, Balázs Árpád zeneszerző, Tokácsli Lajos festőművész vagy Nagy János orgonaművész). Főként számos orvos nyerte el a megtisztelő címet (Bugyi István, Zsoldos Ferenc, Csíky László), amire megint kézenfekvő a magyarázat: a sebészetéről messzi földön híres szentesi kórház gyógyító munkája. Nemkülönböztetve utal, hogy több kertészmérnök, mezőgazdasági szakember nyerte el a megtisztelő címet, ami annak a folyománya, hogy a város környékén igen fejlett a kertkultúra, a melegházi zöldségtermesztés, köszönhetően a termálvíz-kincsnek.

Az életrajzi gyűjtemény szerzője, Labádi Lajos – a Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Fióklevéltárának igazgatója, számos helytörténeti mű összeállítója, írója, szerkesztője, a szentesi helyismereti kutatások megkerülhetetlen szakembere – sajátos műfajt választott kötete megalkotásakor. Nem életrajzi lexikont szerkesztett, hiszen nem pusztán egységesen fölépített szócikkek foglalják össze a díszpolgári cím birtokosának életpályáját, munkásságát; összetettebb, „körüljáróbb”, forrás-dokumentáció szempontjából autentikusabb, épp ezért az adott kort sokkal jobban megérző, árnyaltabb portré megrajzolását lehetővé tevő formát választott. Valamennyi életrajzi cikk úgy kezdődik, ahogyan az életrajzi lexikonoké (név, születési és halálozási dátum, foglalkozás, fontos kitüntetések számbavétele), ezután kinél hosszabban, kinél rövidebben áttekinti a személyiség pályafutását, különös tekintettel munkássága szentesi vonatkozásaira. Csak hogy a szerzői szövegbe számos forrásközlést illeszt, korabeli dokumentumok sokaságát idézi (hivatalos okiratoktól a magánlevelekig), olyan passzusokat, amelyek szemléletesen alátámasztják az illető érdemeit, a maga szakterületén, illetve a városért végzett teljesítményét, azokat a szakmai-hivatásbeli és sok esetben emberi vonásokat plasztikusan fölmutató, ezekre jellemző idézeteket, amelyek csakugyan hiteles és emberközeli képet adnak a díjazottról. Ha fennmaradt, a szerző közli a díszpolgári oklevél vagy a korabeli laudáció szövegét is. A szöveges szemléltetés mellett fontos szerepe van a kötet dokumentatív képanyagának, a fotók és iratmásolatok többsége legtöbbször ugyancsak a szentesi vonatkozásokat, a díjazott és a város kapcsolatát dokumentálja.

Természetesen a szerző – mint jó levéltáros – azt és annyit közöl egy-egy személyiségről, amennyi forrás a rendelkezésére állt. Ilyenformán az életrajzi cikkek között föltűnő terjedelmi különbségek láthatók: amíg például Klebelsberg Kunót – aki köztudottan a legtöbbet tette az alföldi tanyasi oktatásért – tucatnyi oldalon méltatja, addig az '50-es években díszpolgárságot elnyerő munkásasszony portréja szükségképpen rövidebb. Valamennyi cikket irodalomjegyzék zár, itt megtalálhatók a kitüntetett művei (ha voltak ilyenek), illetve felsoroltnak a rá vonatkozó levéltári források és a róla szóló szakirodalom művei.

Labádi Lajos – tárgyához méltón szép kivitelű, keménytáblás – kötete a helyismereti, helytörténeti kutatás egyik sajátos témájú, ám föltöbb hasznos produk-

tuma. Hasznos, hiszen tükröt tart a XX. századi Szentes elé azzal, hogy számba veszi, kiket becsült meg a város díszpolgári ranggal. Sajátos is, hiszen nem egyszerűen adattár vagy életrajzi lexikon, de illusztratív „olvasókönyve”, szöveggyűjteménye Szentes város 1881–2007 közötti értéktudatának, önszemléletének, önbecsülésének. Annak is megbízható tükre, hogy az oly különböző korszakokban – a dualizmus korától a Horthy-korszakon és a szocializmus éráján át a rendszerváltozást követő évekig – miként becsülte meg jeles polgárait, szülőiteit a város. Tükre annak is, mely korban ki és miért volt elismerésre méltó. És ha az érdeklődő, lapozgató mindezen eltűnődik – már nem is helyismerettel foglalkozik, hanem a nemzet XX. századi történelmének dokumentumai fölött gondolkodik. Ilyen értelemben is, no meg metodikai szempontból is gondolatébresztő könyv a *Szentes város díszpolgárai 1881–2007*.

(Labádi Lajos: Szentes város díszpolgárai 1881–2007. Szentes, 2008. Szentes Város Önkormányzata, 280 p.)

Mezey László Miklós

A „Kettős kötődésű emberek” antológiája

„*Könyvtár, bölcselők, toll, szabadpalc...!*” Tatár Sándor Vörösmarty bordalára célzó „kordala” nosztalgikusan emlegeti, és elégikus–satirikus modorban hasonlítja össze a könyvek társaságában, lázas olvasásban eltöltött évek emlékét a mai klánharcok, a „morzsaharc”, a laptop szellemi sivatagával. Az ellentétben több van, mint két korszak minősítő szembeállítás, a fölkészülés izgalma és a beérkezés kiábrándultsága közötti különbség tudatosítása. A könyvtár a kiküzdött műveltséget jelképezi, mellőzése vagy pótlékokkal való helyettesítése szellemi szegényedést jelez, a henyesség, a kiüresedés veszélyére figyelmeztet.

Mezey László Miklós ötletes és hiánypótló összeállítása eszünkbe villantja, hány kitűnő irodalmár, művész és tudós töltötte vagy tölti polgári életét, prózaiban szólva, munkaidejét a könyvek és a könyvolvasók társaságában. Találomra kiragadott példaként utalok Várkonyi Nándorra, Csorba Győzőre, F. Csanak Dórára, Fodor Andrásra vagy Bertók Lászlóra és sok más nagyszerű társukra, akiket könyvtári hivatásuk és beavatottságuk saját életművük felépítésében és mások szakavatott támogatásában is magasra lendített. Csaknem minden olvasónak megvan a személyes emlékezetben őrzött képe a művelt, ügyes, sokoldalúan művelt könyvtárosról.

A *Madártávlat* című antológia olyan kettős kötődésű emberek szellemi portréját mutatja be, akik a könyvtárosi tevékenységgel szerves szimbiózisban irodalmi munkásságot is folytatnak, vállalják alkotói ambíciójukat és a publikálással járó nyilvános megmérettetést. A szerzők betűrendben követik egymást a jól áttekinthető szerkezetű, tipográfiaiailag is gondosan megtervezett kötetben. A névsor

méltó a megörökítésre: Debreczeny György, Dusa Lajos, Fábíán Zita, Gacsályi József, Gutai István, Handó Péterné Galajda Judit, Isztray Botond, Jurcza Tünde, Kabai Gábor, Koncz Károly, Kőszegfalvi Ferenc, Kürti Kovács Sándor, Márton Gyöngyvér, Mezey András, Mogyorósi Erika, H. Molnár Katalin, Reisz László, Rékasy Ildikó, Somkuti Gabriella, Székely Sándor, Tatár Sándor, Varga Róbert, Várady Eszter, Várkonyi Veronika, Villányi Rózsa, Vörös Klára.

A tömör és visszafogott *Bevezetés* szerzője Bakos Klára, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke. Megtudjuk tőle, hogy a kötet megjelenésének gondolatát egy 2005-ben meghirdetett pályázatra beérkezett munkák kiválósága és sokasága érlelte meg és formálta cselekvéssé. Az elnök asszony szerénységén és tartózkodásán átüt az indokolt öröm és büszkeség: „*Hetvenhárom éves fennállása alatt civil szervezetünk először ad ki irodalmi antológiát, így (...) ebben a műfajban 'elsőkötetes' kiadó. (...) Fontosnak tartjuk megmutatni: művészeti ágakban alkotással jelenlevők is vagyunk.*” A nem-könyvtáros olvasó is osztozik ebben az önértetben, meg az antológia íróit és lehetséges utódaikat illető jókívánságokban.

A könyvtáros írókat-költőket bemutató fejezetek két részből állnak: esszéisztikus önéletrajzi bemutatkozásból, és az életműre utaló néhány versből vagy kisprózából. Előfordul, hogy az életrajz ragad meg inkább frappáns szellemességével, máskor a szépirodalmi szövegek bizonyulnak hatásosabbaknak és emlékeztetesebbeknek. Becslésem szerint az átlagéletkor 45 és 60 év közé esik, elvélve akad fiatalabb, illetőleg nyugdíjas korú szerző. Tanulmányaik és mostani munkahelyük szerint széles spektrumban helyezkednek el. Többen dolgoznak városban, mint falun, gyermekkönyvtárosok váltakoznak tudományos kutatókkal, könyvkölcsönzők és tájékoztató referensek muzeológussal és részidőben irodalmat oktató tanárral. Vannak, akik műfordítanak, bibliográfiát készítenek, esetleg filmforgatókönyvet vagy drámát írnak, hely- és művelődéstörténeti kutatást végeznek. Humán szakos példaadó tanáraikat emlegetik; a filológia és a hittudomány, az egyháztörténet, a pszichológia, a filozófia és a szociológia beavatottjai akadnak köztük. Részletes felsorolás nélkül is bizonyos, hogy az alkotó könyvtárosok a magyar értelmiség legmagasabb rétegéhez tartoznak, a honi közművelődés nélkülözhetetlen tényezői.

Nehezebb egyöntetű véleményt formálni a kötet szépirodalmi részéről, esztétikai értékéről. Mezey László Miklós megbízható minőségérzékkel válogatott, sok jó írást szemelt ki, és még a kevésbé sikeresek között sem akadnak szemet szúróan elhibázottak. A válogatás szükségszerűen tükrözi a közízlést, fölillant valamit, amihez az író és az olvasó alkalmazkodik, vagy eltérni akar tőle. Egyetértünk a bevezető sorokban már idézett Tatár Sándor ironikus bírálatával: „*A kulturánkat is, ne kérdezd, / olvasás nélkül rendül-é. / átöltözik. Ilyen az élet. / Talkshow, kínai gyorsbüfé*” (Korcula).

Csűrös Miklós

* * *

Egyedülálló kötetel örvendeztette meg a Magyar Könyvtárosok Egyesülete az irodalomkedvelőket, amikor könyvtáros kollégáink különféle műfajú szépírásaiból jelentetett meg válogatást. A Mezey László Miklós szerkesztésével megformált antológia huszonhat szerzőtől tartalmaz prózát és verset, méghozzá a Magyar

Könyvtárosok Egyesülete 2005-ben meghirdetett irodalmi pályázatára beérkezett művek legjobbjait felsorakoztatva.

Amint azt Bakos Klára, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöke bevezetőjében is kiemeli, különleges kötet ez a mostani. A szervezet ugyanis fennállása óta első alkalommal jelentetett meg irodalmi antológiát.

Az ízléses fekete-fehér borítójú kötet annak ékes bizonyítéka, hogy a könyvtárosok nemcsak maguk is olvasó és a könyvekkel bánni tudó, azokkal hivatásból foglalatostkodó emberek, hanem sokszor maguk is érzéseiket, gondolataikat papírra vető, azokat másokkal is megosztani kívánó alkotó emberek. Kiforrott hangú szerzők, akikkel most találkozhatunk, többségük jó néhány éve publikál már, több-kötetes író, költő is akad köztük. Szerzői betűrendben sorakoznak itt a rövidebb-hosszabb írások, még hozzá oly módon, hogy a művek előtt néhány sorban vannak az alkotók magukról, mintegy rövidke önéletrajzot adva, amelyben nyomtatásban megjelent munkáik felsorolását is megtaláljuk.

Hiányérzetet csupán az okozhat, hogy a szakma ifjabb nemzedékeinek tagjai nem képviseltetik magukat a kötetben, talán mert nem is pályáztak vagy könyvnyűnek találtattak a szigorú mércén...

Nem könnyű ilyen sok jó tollú szerző közül lelkiismeret-furdalás nélkül néhányat kiemelni, de a szubjektivitástól vezérelve, a teljesség igénye nélkül kedvcsinálónak mégis meg kell tenni, bizonyítandó a kötet műfaji, tematikai, hangulati sokszínűségét. Ugyanis ha egyetlen jelzővel kellene jellemezni ezt a könyvet, akkor a „sokszínű” lenne a legtalálhatóbb kifejezés. Ennyi szerző esetében ez természetesen nem is meglepő. Műfajában, témaválasztásában, gondolati mélységében, stílusában, hangjában, hangulatában egyaránt ez jellemzi a válogatást, amely a filozofikus eszmefuttatástól a szerelmes versen, az önéletrajzi ihletésű novellán és a varázslatos mesén át a könnyű kikapcsolódást ígérő bűnügyi történetig igen csak széles skálán mozgó anyagot tartalmaz, ugyanakkor természetesen visszatérő motívumok is jellemzik.

A lírát adja a kötetben Debreczeny György, Dusa Lajos, Fábíán Zita, Gacsályi József, Handó Péterné Galajda Judit, Kabai Gábor, Kőszegfalvi Ferenc, Kürti Kovács Sándor, Mezey András, Rékasy Ildikó, Somkuti Gabriella, Székely Sándor, Tatár Sándor, Várkonyi Veronika és Villányi Rózsa. A költemények tematikailag, formailag, hangulatilag egyaránt változatos képet mutatnak. A mitológiától az unalom lelkiállapotán át a szerelemig és az érzékiségig számos téma megihlette a költőket. Ám meg kell említeni a játékosságot is, hiszen a válogatásnak van egy játékos-könnyed, humort is megcsillantó verselő vonulata is, Dusa Lajos finoman pajzán, a vízi népség világát megidéző hangulatos versétől Székely Sándor bolondozós gyermekversén át Kürti Kovács Sándor vidám, pergő ritmusú állatverseiig vagy éppen Mezey András *Cicmogijáig*, amely utóbbiban a macska minden bája, kelleme és öntörvényűsége testet ölt. Fábíán Zita verse keletkezési körülményei szempontjából is érdekes, hiszen a kaposvári megyei könyvtárban hagyománnyá vált költői verseny – amikor is találomra választott szavakkal kell az arra vállalkozóknak verset írni – egyik terméke az itt megjelent költemény.

A prózai műnemet képviseli a kötetben Gutai István, Isztray Botond, Jurcza Tünde, Koncz Károly, Márton Gyöngyvér, Mogyorósi Erika, H. Molnár Katalin, Reisz László, Varga Róbert, Várady Eszter és Vörös Klára rövidebb-hosszabb novelláival, meséivel.

Számos önéletrajzi ihletésű írást találunk a válogatásban. Varga Róbert gyermekkorát idézi fel, annak meghatározó alakjait, képeit, mondatait, mindazt, ami végigkísérte életét, megrajzolva ezeknek a meghatározó éveknek az egész későbbi életére kiható megtartó erejét. Hiszen – mint írja – évei számának növekedtével egyre többet időz a múltban, legfőképpen az ilyen távolságból már felhőtlenül tűnő gyermekkorban. Olvasmányos, hangulatos leírása nyomán magunk is részesevé válhatunk annak a falusi életnek, amelynek természetközelségére, tartalmas emberi kapcsolataira a mai nagyvárosok rohanó életet élő lakói időnként sóvárogva gondolnak. Kerek történetben jutunk el születésétől egészen addig, amikor immár meglelt emberként visszatérve szülőfalujába, az egykori tanítói házból, ahol világra jött, a kultúra házát avatják fel. Sorai nyomán kétségünk sem lehet, hogy ezek az évek komoly, egész életre szóló útravalóval ajándékozták meg.

Az álmok, vágyak témája vissza-visszatér a kötetben. Ez utóbbira remek példa Koncz Károly költői szépségű, érzékenyen megrajzolt, megható története egy kisleány leghőbb vágyáról. Czinka Annának már a születése sem ígért sok jót, hiszen egy ideig még az is kétséges volt, vajon életben marad-e a félig árva, cigány kislány. A csöndes, félszeg gyermek makacsul ragaszkodott az élethez, bár azt egészen máshogyan élte, érezte, mint a többiek, mintha finom kis lény nem is e világra termelt volna. Különleges fogékonysága a muzsikára mindig hallatta vele az erdő, a fák, az állatok sokféle zenéjét. Egy napon aztán meghallotta, ahogyan a tiszteletes asszony hárfán játszik. Ezután már csupán egyetlen dolog érdekelt, újra hallani a hárfajátékot, vagy legalábbis újra látni a varázslatos hangszert, dacolva az időjárás viszontagságaival akár élete árán is.

Márton Gyöngyvér novellájának szereplői is dacolni próbálnak az elemekkel. Igen találó elnevezésű, *Hóbetnyárok* című története erőteljesen mutatja be az ember kiszolgáltatottságát a természeti erőkkel szemben. A győzedelmes telet, a mindent beborító havazást teljes szépségében ábrázolja, ugyanakkor annak félelmetes erejét is megmutatja érzékletes képeiben, hogy aztán eljusson oda, ahol talán az embernek már nem is a természet a legnagyobb ellensége, hanem a másik ember.

Vörös Klára novellája a háború kíméletlenségéről, a hatalomátvitel hideg racionalitásáról, egykori barátokból lett ellenfelekről, régi ellenségekből vált barátokról szól, az állatvilágból vett példa, egy hangyabolynak a természet törvényszerűségei által meghatározott életének analógiáját felhasználva. A harc, a hatalmon lévők bukásának és a győztesek könyörtelen bevonulásának higgadt tárgyyszerűségét, a kegyetlen események mérnöki precizitását mintegy körbeágyazza a természeti képek költőisége.

A háború emberi lelkekben hagyott nyoma, az emberi kiszolgáltatottság motívuma is több helyütt felbukkan. Gutai István *A gombos harmonika* című írásában családja és a fent említett hangszer közös történetébe belesűrűsödik a XX. századi magyar történelem megannyi tragikuma.

Ugyanakkor a könnyű műfaj, a színvonalas szórakoztatás darabjai is helyet kaptak a kötetben. Várady Eszter tollából amerikai környezetben játszódó, izgalmas fordulatokban bővelkedő krimik kerülnek ki évek óta. Amint azt önéletrajzában vallja, „szeretem ezt a műfajt, és próbálok olyat írni, amelyet magam is szívesen olvasnék”. Ezúttal két bűnügyi novellája szerepel ebben az összeállításban. Az *özvegy kandallója* című történet főszereplője Mrs. Theobald, magányosan élő, hetven felé közeledő hölgy, akinek az életében, bizony, nem sok izgalmas történik. Egé-

szen addig, amikor egy baljós hangulatú, szeles, esős éjjel hívatlan vendége nem érkezik. Az asszonyban többször is felmerül a gyanú, hogy a váratlanul betoppanó idegen nem mond igazat, ám rendre elhessegeti ezeket a gondolatokat, és igazából élvezi, hogy egyhangú napjait végre váratlan esemény pezsdíti fel. Az író részletgazdag, érzéketes leírásaival remekül teremt hangulatot, szinte látjuk magunk előtt a kandallóban ropogó tűz lángjait, azét a kandallóét, amelynek aztán döntő szerep jut a novellában, és érezzük is a melegét, miközben mégis borzongunk. Természetesen meghökkentő fordulattal zárul a jó stílusban megírt, fanyar humort is felszillantó történet. *Charlie* című, másik írásának a főhőse is akaratlanul sodródik bele egy különleges bűnügybe. Charlie Mendez jó útra tért autótolvaj. Legalábbis megpróbál beilleszkedni a társadalom tisztességes tagjai sorába. Ám nem hagyják. Fondorlatos módon belerángatják egy szó szerint véres ügybe, és már-már reménytelennek tűnik, hogy fény derüljön ártatlanságára. Talán csak egy pirost-i megfigyelőképességgel és éles logikával rendelkező rendőrfelügyelő segíthetne rajta, utolsó reménye már csak benne lehet... A hangulatukban a bűnügyi történetek nemes hagyományait idéző, izgalmas novellák közösek abban, hogy mindkettőben meglehetősen egyhangú életet élő, átlagemberek válnak akaratlanul különleges események főszereplőivé. Meghökkentő fordulatok és hangulatos leírások teszik teljessé ezeket a figyelmet folyamatosan fenntartó, feszes ritmusú, kerek történeteket.

Amellett, hogy teret ad a tehetséges kollégáknak a nyilvánosság előtti megmutatkozásra, a válogatás különlegességét éppen az adja, hogy így együtt, egy csokorba gyűjtve, mintegy esszenciaként mutatja meg szakmánk irodalmi tehetségét. Sokakat talán névről ismerünk, szakmai kapcsolatba is kerültünk már velük, de jó néhányan talán nem is sejtjük, hogy az önkifejezésnek illetően módját gyakorolják; teljesebbé, sokkal személyesebbé válik így most a róluk bennünk élő kép. Téli idején, a kötetet lapozgatva a kellemes meleg szobában üldögélve, illatos, forró teát szűr-csölgetve jóleshet kollégáinkat ezúttal teljesen más oldalukról megismerni.

Bakos Klára bevezető szavait idézve „*büszkék vagyunk alkotó könyvtárosainkra, műveikre... írói tevékenységük folytatását, kiteljesedését kívánjuk nekik*”.

Tóth Andrea

(Madártávlat. Könyvtárosok irodalmi antológiája. Szerk. Mezey László Miklós. Budapest-Gödöllő, 2008. Magyar Könyvtárosok Egyesülete, 126 p.)